

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÇOCUĞUN ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE TEMEL HAK VE
ÖZGÜRLÜKLERİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİNDE EBEVEYN
TUTUMLARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Betül ERGÜN

Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı
Aile Danışmanlığı Programı

EKİM, 2020

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÇOCUĞUN ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE TEMEL HAK VE
ÖZGÜRLÜKLERİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİNDE EBEVEYN
TUTUMLARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Betül ERGÜN

(Y1816.010004)

Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı

Aile Danışmanlığı Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Melek İPEK

EKİM, 2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Çocuğun Erken Çocukluk Döneminde Temel Hak ve Özgürlüklerin Gerçekleştirilmesinde Ebeveyn Tutumlarının İncelenmesi” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’ da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (26/10/2020)

Betül ERGÜN

İmza

ÖNSÖZ

Çocuklar yüzyıllardır tarihi dekorda yer almalarına rağmen yetişkinler dünyasında fark edilmeden yer almışlardır. Çocuklar vardı ancak tarihsel dekorun zihniyet düzleminde çocukluk kavramı yer almamaktaydı ve çocuklar “minyatür yetişkinler” olarak algılanmaktaydı. Çocukluğun modern bir kavram olarak ortaya çıkışı 15. yüzyıldan itibaren adım adım gerçekleşen bir sürecin sonunda mümkün olmuştur. Modern bilim sayesinde çocuğun biyolojik temelli tanımlanmalarının dışında sosyal ve kültürel bir kavram olarak tanımlanması ile “çocukluk” kavramının ortaya çıkış süreci desteklenmiştir. Bu durum aynı zamanda çocuk ve çocukluk kavramları arasındaki farkı ortaya koyması kadar yetişkinler içinde çocuğu alıp ayrı konumlandırılan çocuk eğitimi, çocuk hakları, çocuk sağlığı gibi bilim dallarının doğmasına zemin hazırlamıştır. Çocukluk incelemelerinin bir araştırma konusu haline gelmesine imkân tanıyan bu gelişmeler çocuğun hayatında etkin olan doğal unsurlara karşı bir farkındalık meydana getirmiştir. Bunlardan en önemlisi çocukların ebeveynleridir. Bu çalışmada da ebeveynlerin çocukların haklarını bilme ve bu farkındalıkları araştırılarak çocuk olma ve çocuk hakları açısından ebeveyn tutumunun önemine dikkat çekilmesi amaçlanmıştır.

Çalışmada yoğun akademik çalışmalar arasında zaman ayırarak bana yol gösteren ve yardımcı olan tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Melek İpek’e ilgi ve desteğinden ötürü teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmam boyunca bana destek olan ailem ve tüm dostlarıma yardımlarından ötürü sonsuz teşekkür ederim.

Ekim 2020

Betül ERGÜN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
KISALTMALAR	ix
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
1. GİRİŞ	1
2. ÇOCUK VE ÇOCUKLUĞUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	3
2.1 Çocuk Kavramın Tarihsel Gelişimi	3
2.2. Temel Disiplinlere Göre Çocuk Kavramı	5
2.2.1. Hukuk bilimine göre çocuk	5
2.2.2. Tıp bilimine göre çocuk	6
2.2.3. Psikoloji bilimine göre çocuk	7
3. ÇOCUK HAKLARINA İLİŞKİN TARİHSEL VE HUKUKİ SÜREÇ	9
3.1. İnsan Hakları	9
3.2. Çocuk Hakları	10
3.3. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi	12
3.4. Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Çocuğa Tanıdığı Haklar	13
3.4.1. Yaşama hakkı	16
3.4.2. Gelişme hakkı	16
3.4.3. Korunma hakkı.....	17

3.4.4. Katılım hakkı.....	17
3.4.5. Eğitim hakkı.....	18
3.5. Çocuk Refahı.....	19
3.6. Türkiye’de Çocuk Haklarının Gelişimi.....	20
4. ÇOCUKLARIN HAKLARINI ALGILAMA(FARKINDALIK) DÜZEYLERİ VE ETKİ EDEN FAKTÖRLER.....	22
4.1. Çocuk Hakları Eğitimi	22
4.2. Ebeveyn ve Çocuk ilişkileri	24
4.3. Ebeveyn Tutum Farklılıkları	24
4.3.1. Serbest çocuk yetiştirme tutumu	26
4.3.2. Yetkeci çocuk yetiştirme tutumu	27
4.3.3. Yetkili çocuk yetiştirme tutumu.....	27
4.4. Çocukların Haklarını Algılama Düzeyleri İle İlgili Yapılan Çalışmalar	28
4.5. Aile Danışmanlığı ve Çocuk hakları	30
5. YÖNTEM.....	32
5.1. Araştırmanın Problemi	32
5.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	33
5.3. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri	33
5.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	34
5.5. Araştırmanın Sınırlılıkları	34
5.6. Araştırmanın Veri Toplama Aracı	34
6. BULGULAR	36
6.1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler	36
6.2. Ebeveynlerin Bildiği Çocuk Hakları.....	37
6.3. Ebeveynin Çocuk Haklarını Öğretmede Model Olma Durumu.....	39
6.4. Ebeveynin Çocuğa Sahip Olduğu Hakkı Öğretme Şekli	41
6.5. Çocuk Hakları ile İlgili Ebeveynin Konuşma Düzeyi.....	43
6.6. Ebeveynlerine Göre Çocuklarının Bildiği Çocuk Hakları	45
6.7. Ebeveynler Çocuklarına Haklarını Anlatırken Karşılaştıkları Sorunlar	47

6.8. Ebeveynlerin Çocuklarının Eğitim ve Bilgi Edinme Haklarını Önemseme Düzeyi	50
6.9. Çocukların Kullanmadıkları Hakları.....	51
6.10. Çocukların Haklarını Daha İyi Öğrenmede Ebeveyn Önerileri.....	53
7. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	56
KAYNAKÇA	58
EKLER.....	64
ÖZGEÇMİŞ.....	69

ÇOCUĞUN ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE TEMEL HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİNDE EBEVEYN TUTUMLARININ İNCELENMESİ

ÖZET

Bu araştırmada, ebeveynlerin çocukların haklarını bilme konusundaki farkındalıkları araştırılarak çocuk olma ve çocuk hakları açısından ebeveyn tutumunun önemine dikkat çekilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada verileri toplamak üzere 20 ebeveyne açık uçlu yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme formu yöneltilerek çocuk haklarına yönelik tutum ve davranışlarını etkileyen faktörler nitel yöntemlerden Fenomenoloji/olgu bilim tekniği ile analiz edilmiştir. Bulgulara göre, katılımcı ebeveynlerin çocuk hakları ile ilgi ve bilgi düzeylerinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Ebeveynlerin en çok bildiği çocuk hakları; yaşama, korunma ve eğitim hakkı iken, en az bildikleri hak ise barınma hakkıdır. Ebeveynlerin bir kısmı çocuklarına bu konuda rol model olmadıklarını ancak anlatarak öğretmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Ebeveynlerin, çocuklarına haklarını anlatırken karşılaştıkları en önemli sorunun ise çocukların yaşlarının küçük olmasından kaynaklanan sorunlar olduğu görülmüştür. Bulgular doğrultusunda çocuk haklarının eğitim müfredat programında yer almasının çocukların bilinçlenmesi açısından önemli olduğu görülmüştür. Ayrıca ilgili kurumların ebeveynlere ve çocuklara çocuk hakları konusunda bilgilendirme çalışmaları yapmasının toplumda bu konuda farkındalık oluşturacağı düşünölmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Hakları, Ebeveyn Tutumu, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Fenomonoloji/Olgu bilim.

**ANALYSIS OF THE PARENTAL ATTITUDES IN THE REALIZATION OF
FUNDAMENTAL RIGHTS AND FREEDOMS IN THE EARLY
CHILDHOOD PERIOD**

ABSTRACT

In this study, it was aimed to draw attention to the importance of parental attitude in terms of being a child and child rights by investigating the awareness of parents about knowing children's rights. In order to collect data in the study, an interview form consisting of open-ended semi-structured questions was directed to 20 parents, and the factors affecting their attitudes and behaviors towards children's rights were analyzed by using phenomenology / phenomenology technique. According to the findings, it was observed that the participant parents had high children's rights and interest and knowledge levels. Children's rights that parents know most; the right to life, protection and education, while the least known right is the right to housing. Some of the parents stated that they could not be a role model for their children, but they tried to teach by telling them. It has been observed that the most important problem that parents face while explaining their rights to their children is the problems caused by the young age of the children. In line with the findings, it has been observed that the inclusion of children's rights in the curriculum is important for children's awareness. In addition, it is thought that the related institutions' informing parents and children about children's rights will create awareness in this regard in the society.

Keywords: *Children's Rights, Parental Attitude, Child Rights Convention, Phenomenology / Phenomenology.*

KISALTMALAR

- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
BM : Birleşmiş Milletler
ÇEK : Çocuk Esirgeme Kurumu
ÇHS : Çocuk Hakları Sözleşmesi
EİHB : Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi
md. : Madde
SH : Sosyal Hizmetler
TDK : Türk Dil Kurumu
UÇÖ : Uluslararası Çalışma Örgütü
UKK : Uluslararası Kızıl Haç Komitesi
UKKO : Uluslararası Kadın Konseyi
UMSHD : Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Komitesi
UNICEF : Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1 : Katılımcılara Ait Demografik Dağılım.....	36
Tablo 2 : Ebeveynlerin “Sizce çocukların ne tür hakları vardır?” sorusuna verdiği cevaplar	38
Tablo 3 : Ebeveynlerin “Çocuklarınıza haklarını bilme ve uygulama konusunda nasıl model oluyorsunuz?” sorusuna verdiği cevaplar	39
Tablo 4 : Ebeveynlerin “Çocuklarınıza sahip olduğu haklar nasıl öğretilir?” sorusuna verdiği cevaplar.....	42
Tablo 5 : Ebeveynlerin “Çocuklarınızla hakları ile ilgili konuşuyor musunuz?” sorusuna verdiği cevaplar.....	44
Tablo 6 : Ebeveynlerin “Sizce Çocuklarınız Hangi Haklarınızı Biliyordur?” Sorusuna Verdiği Cevaplar	46
Tablo 7 : Ebeveynlerin “Çocuklarınıza Haklarını Öğretirken Yaşadığınız Temel Sorunlar Nelerdir?” Sorusuna Verdiği Cevaplar	48
Tablo 8 : Ebeveynlerin “Çocuklarınızın Eğitim Ve Bilgi Edinme Haklarını Ne Kadar Önemsiyorsunuz?” Sorusuna Verdiği Cevaplar	50
Tablo 9 : Ebeveynlerin “Çocuklarınızın Kullanmadığı Hakkı Varsa Bunlar Neler ve Niçin Kullanmıyor?” Sorusuna Verdiği Cevaplar	52
Tablo 10 : Ebeveynlerin “Çocuklarınızın Haklarını Daha İyi Öğrenebilmeleri İçin Önerileriniz Nelerdir?” Sorusuna Verdiği Cevaplar	54

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1 : Ebeveynlerin Bildiği Çocuk Hakları Tema Deseni.....	39
Şekil 2 : Ebeveynlerin Çocuk Haklarını Öğretmede Model Olma Durumunun Tema Deseni.....	41
Şekil 3 : Ebeveynin Çocuğa Sahip Olduğu Hakkı Öğretme Şekli Tema Deseni	43
Şekil 4 : Çocuk Hakları İle İlgili Ebeveynin Konuşma Düzeyi Şekli Tema Deseni .	45
Şekil 5 : Ebeveynlerine Göre Çocuklarının Bildiği Çocuk Hakları Tema Deseni	47
Şekil 6 : Ebeveynler Çocuklarına Haklarını Anlatırken Karşılaştıkları	49
Şekil 7 : Ebeveynlerin Çocuklarının Eğitim ve Bilgi Edinme Haklarını Önemseme Düzeyi Tema Deseni.....	51
Şekil 8 : Ebeveynlerine Göre Çocuklarının Kullanmadıkları Hakları Tema Deseni.	53
Şekil 9 : Çocukların Haklarını Daha İyi Öğrenmede Ebeveyn Önerileri Tema Deseni	55

1. GİRİŞ

Çocukluk, yaşa göre değil yetkinliklerin kazanılmasına göre değerlendirilen bir kavramdır. Çocuk hakları ise çocukları korumak, onları bağımsız ve sorumlu yetişkin yaşamına hazırlamak amacıyla hukuk kuralları tarafından tanınan yetkililerdir. Doğal hukuk açısından çocuk hakları, çocuğun insan olması, aynı zamanda da bakıma ve özene gereksinim duyması nedeniyle doğuştan sahip olduğu hakların tümüdür. Çocukların yeterli bir olgunluğa ulaştıklarında kendilerini doğrudan ilgilendiren durumlar hakkında kendi kararlarını vermesi ise önemli bir refah ve çocuk hakkıdır. Çocukların refahını güvenceye almada en önemli kaynaklar ise her durumda asıl olarak hukuki kaynaklardır.

Çocuğun “kendine özgü hakları” bulunduğu uzun bir süredir kabul edilerek çeşitli ulusal ve uluslararası alanlarda çocuk hakları konusu gündeme gelmeye başlamıştır. Bu hakların araştırılması ve aynı zamanda öğretimi önem taşımaktadır. Özellikle ana babaların, hukukçuların, öğretmen aday öğrencilerin, öğretmenlerin, politikacıların, hekimlerin, sanatçıların, çocuk kitapları ve oyunları yazarlarının, gazetecilerin vb. çocukların sahip oldukları hakları bilmeleri, bu konudaki eksikleri gidermeye çalışmaları, çocukları ve haklarını korumak için çaba göstermeleri, toplumun geleceği açısından büyük önem taşımaktadır. (Akyüz, 2012).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)' nin başlangıcı, çocukların bir aile ortamında mutluluk, sevgi ve anlayış atmosferinde büyümeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Başka bir deyişle, aile; çocuk haklarının gerçekleştirilmesinde ve uygun gelişiminde temel taşıdır. Çocukların haklarını algılayışları; ebeveynlerin duyarlılığı ve katılımı, çocuklara verdiği destekle yakından ilgilidir. Bu doğrultuda ebeveynleri duyarlı ve ilgili olan çocuklar elverişli koşullar sağlandığında kendi kaderini tayin etme konusunda da geniş bir farkındalığa sahip olurlar.

Ebeveynler tarafından çocukların haklarını bilme durumlarının araştırıldığı bu çalışmada da, ebeveynlerin çocuk hakları konusundaki farkındalık düzeyleri ve çocuk hakları konusunda ebeveyn tutumlarının belirlenmesi amaçlanmış ve geleceği

yapılandırarak olan çocukların haklarının bilinmesi ve ebeveynler tarafından uygulanıldığına dikkat çekilmesi hedeflenmiştir.

2. ÇOCUK VE ÇOCUKLUĞUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1 Çocuk Kavramının Tarihsel Gelişimi

Türk Dil Kurumu (TDK) Sözlüğünde çocuk, bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, küçük yaştaki erkek veya kız olarak tanımlanmaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)'ne göre ise, erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılmaktadır. Biyolojik olarak ergenlik döneminden önceki bireylere çocuk denmektedir (Kurt, 2012:3). Günlük yaşamda ise, çocuğu yetişkin bireylerden ayırmak veya küçüklüğü belirtmek için iki anlamda da kullanılmaktadır (Baysan-Kobat, 2009).

Fazlıoğlu'na (2007) göre çocuk, yetişkin olmayan anlamına gelmektedir. Ergenlik döneminden önceki dönemde olan, genelde ebeveynlerine bağımlı bireylere de çocuk denilmektedir (Fazlıoğlu, 2007:8).

Aktürk'e göre (2006) ise çocuk, doğumdan ergenliğe kadar süren hayat dilimindeki insan yavrusudur. Ona göre geleneksel toplumların genelinde bu dönem göz ardı edilmektedir. Ancak toplumların modernleşmesine dönük yaklaşımlarla eğitimle kazanılan bilgilere olan ihtiyacın artmasıyla çocukluk dönemi kavramsal olarak kabul edilmiştir (Aktürk, 2006:5).

Batı toplumu kültürlerine büyük bir etkisi olan İbranilerin, Yunanlıların ve Romalıların tarihi büyük ölçüde çocukların bu durumları ile ilgili kanıtlarla doludur. Tüm bunların sonucu kendilerine yasal konu olarak değil de müdahale nesnesi olarak davranılmış olan çocuklar ebeveynleri ve ataerkil toplum tarafından 'sorunlu nüfus' grubu olarak kabul edilmiştir. Diğerlerinin mülkiyeti olarak görülen ve böylece varlık olamayan; engelli doğan veya istenmeyen çocuklar Eski Yunanlılar döneminde vahşi yamaçlarda bırakılmıştır. Bu uygulama Hıristiyanlık devlet dini oluncaya kadar Roma'da da rutin olarak devam etmiştir (Rai, 2014, Femindia, 2019).

On beşinci yüzyıldan önce, altı veya yedi yaşları arasındaki çocuklar yetişkinlerle benzer haklara ve sorumluluklara sahip minyatür yetişkinler olarak kabul edilir. Bu dönemde ebeveynler, özellikle bebeklerin ve küçük çocukların yavruları üzerinde tam kontrol hakkına sahiptir. Çocuklara yetişkinlerden daha az değer verilir ve çocuklara karşı bu bakış açısı onların göz ardı edilmelerine, terk edilmelerine, kötüye kullanılmalarına ve köle olarak satılmalarına neden olmuştur (Wolfe, 1998:10).

16. ve 18. yüzyıllar arasında, farklı bir çocukluk görüşü ortaya çıkmaya başlamıştır. Çocukluk evrelerinin ilk yarısında çocuklar yine ihmal edilmeye devam etmiş çocukluğun ikinci evresinde ailenin ekonomik istikrarına katkılarının başlamasıyla bireysel kimlik kazanmaları mümkün olmuştur. Bu dönemde birey olarak tanınan çocuklar yavaş yavaş ihtiyacı olan özel bir sınıf olarak kabul edilmeye başlanmıştır. 19. yüzyıla gelindiğinde, romantik hareketin etkisiyle çocukları temel alan “koruma” kavramı ortaya çıkmıştır. Alternatif olarak, “çocuklar doğuştan günahkâr, ancak ebeveynlerin kararlı çabalarıyla potansiyel olarak itfa edilebilir” fikri bu durumu özetler niteliktedir. Çocukların belirli haklara sahip bireyler olarak algılanması nispeten yeni bir durum olarak kabul edilir. Yeni bir çocukluk kavramının evriminde temel çıkış noktası çocuk gelişimini sağlamak için refahlarının sağlanması düşüncesidir. Bu doğrultuda yirminci yüzyıl çocuğun “savunuculuk” hareketlerinin kurulmasında önemli bir dönemdir (Wolfe, 1998:9,10,11). Özellikle çocuk işçiliği bu hareketlerin odak noktası haline gelmiştir. 19. yüzyıl boyunca oluşan çocuk hakları hareketi, başlangıçta çocuklara koruma ve refah haklarını, diğer bir ifadeyle de sağlık sigortası haklarını sağlamaya odaklanmıştır. Çocuklarla ilgili konular sosyal reformun odak noktası haline geldiğinden, toplumun çocuklara yönelik yükümlülüklerini daha açık bir şekilde dile getirmesi gerekiyordu. Örneğin 1924'te Milletler Cemiyeti tarafından onaylanan “Cenevre Çocuk Hakları Deklarasyonu” ve Birleşmiş Milletler tarafından 1959'da kabul edilen “Çocuk Hakları Deklarasyonu” her ikisi de çocukların korunma haklarının ilan edilmesine hizmet etmiştir. Çocuk işçiliği reformlarının geliştirilmesindeki rol büyük oranda zorunlu eğitim reformlarına yüklenmiştir (Wolfe, 1998:12).

20. yüzyılın son yarısında, çocukla ilgili tartışmalar çocuğun kendi kaderini tayin hakkına dayanan bir tutumla “çocuklar ebeveynlerinin veya devletin mülkü değildir” ve “yetişkinlerle aynı hakların çoğuna sahip olma hakkına sahiptir”. Noktasına gelmiştir. “Çocukların kendi kaderini tayin hakkı” vurgusu en açık şekilde Birleşmiş Milletler

Çocuk Hakları Sözleşmesinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (1989) kararlarında görülmüştür. Çocuklara zarar vermeme ve kendi kaderini tayin etme hakkıyla bu kararlar; hem çocuklara statü vermiş hem de bu kararlara katılımı çocukların hayatlarını etkileyen bir dönüm noktası olmuştur (Peterson ve Badali, 2004).

2.2. Temel Disiplinlere Göre Çocuk Kavramı

Günümüz dünyasında çocukluk dönemine ilişkin yapılan tanımlamalar; sosyolojik, biyolojik, fizyolojik ve psikolojik tanımları da içeri almakta, genel olarak çocuğu bireysel özellikleri ve çevresi ile bir bütün olarak değerlendirmekte, onun gelişimsel özelliklerine ve haklarına değer veren bir bakış açısı sunulmaktadır (Sağlam ve Aral, 2016:45).

Bu doğrultuda erken çocukluk, 0-6 yaş dönemindeki çocukları kapsamaktadır. İnsan hayatının temelini oluşturan büyüme ve gelişmenin en kritik olduğu dönemdir. Erken yaşlar çocuğun dış etkilere en fazla açık olduğu korunmaya ihtiyaç duyduğu bir dönemdir. Erken çocukluk döneminde, çocuğa verilecek kapsamlı eğitim programı ve çevre koşullarının sağlanması çocuğun gelişimine olumlu katkılar sağlayacaktır (Diken, 2014). Çocuklara erken çocukluk döneminde, çocuk hakları eğitiminin verilmesi onların sonraki hayatını etkileyen önemli bir süreçtir.

2.2.1. Hukuk bilimine göre çocuk

Hukuk biliminde çocuk kavramı iki farklı anlamda kullanılmaktadır. İlki, küçüğü yetişkinden ayırmak, diğeri ise ana-babayla olan soy bağıını belirtmek içindir. Hukuk biliminde, belirli bir yaşın altındaki kişiler “çocuk”, diğeri anlamıyla küçük olarak kabul edilmektedirler. Fakat farklı hukuk dallarında çocuklar için; fizik, ruh ve ahlak bütünlüğünü koruma amacıyla bu yaşın (18 yaş) altında da belirli yaş sınırlamaları yapılmıştır. Çocuğa kargı işlenen suç durumunda, farklı yaş gruplarına göre değerlendirme yapılmakta ve çocuk korunmaktadır. Yine iş hukukundaki belirli normlara göre belirli bir yaştan küçük olan çocukların herhangi bir işte çalıştırılmaları yasaktır. Eğitim hukukunda, çocuğun okula başlaması ve zorunlu eğitim döneminin sona ermesi açısından belirli yaş sınırlamaları yapılmaktadır. Yine medeni kanunda çocuğun reşit olmadan önce ebeveynlerinin veya vasisinin rızası ile evlenebileceği daha küçük yaşlar belirlenmiştir (Kaya, 2011:21).

2.2.2. Tıp bilimine göre çocuk

Tıp biliminde ya da hukukunda çocuk kavramından ne anlaşılacağına dönük açık bir hüküm yer almamaktadır. Diğer açıdan kanunlarda “çocuk” kavramı tanımlanmış olsa bile, tıp bilimi açısından çocuk kavramının belirli bir tanımı bulunmamaktadır (Barobirlik, 2019). Çocukların korunmasına ilişkin kanunda ceza hukukunu da ilgilendiren hükümler bulunmaktadır. Bu bağlamda, ilgili kanunun 5. maddesinin d bendinde, çocuklara ilişkin sağlık tedbirlerinden bahsedilmektedir. Bu kanun maddesine göre; *“sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasını”* ifade etmektedir. Bu metinde ki sağlık tedbirlerinin ilgili makamlar tarafından 18 yaşından küçükler hakkında uygulanacağında şüphe bulunmamakla birlikte, tıp biliminin her alanında çocuk kavramının içine 18 yaşından küçüklerin bir ayırım gözetmeksizin gireceğini ifade etmek mümkün olmamaktadır. Bu durumda, çocuklarının haklarının korunmasına yönelik evrensel bir özelliğe sahip olan Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin tanımını göz önünde bulundurmak en uygun yol olmaktadır (Barobirlik, 2019).

18 yaşından altındaki herkes çocuk acil servisinde tıbbi müdahale hakkına sahip olduğu gibi bir belirleme yapmak yerine, yapılacak bu tıbbi müdahale türü ve doktorlar tarafından bir belirleme yapılması daha uygun olacaktır. Dolayısıyla burada çocuk kavramı tanımlanırken uygulamada, çocuğun yararının ön planda tutulması önemlidir (Barobirlik, 2019).

Tıp bilimine dönük günümüz uygulamalarında etik kurallar oldukça önemlidir. Çocuklara dönük; tanı, tedavi ve deneysel araştırmalar yapılırken, hasta ve hasta yakınlarının tıbbi kararlara ortak olmasına ilişkin yeni yaklaşımlar kendine yer bulmaktadır. Etik ve yasal açılardan çocuğa uygulanması gereken işlemler için, durumu anlayabilecek çocuğun ve ailesinin onayının alınması gerekmektedir. Çocuğun bilgilendirmesi, yapılacak tıbbi müdahaleye ilişkin çocuğa anlaşılır bir dil kullanılarak kısa ve basit bilgilerin verilmesidir. Tıbbi karar katılımına çocuğun katılımın sağlanması onun yaşı ve anlayış kapasitesine uygun olarak hekimlerce desteklenmelidir. Bu durum, geleceğin bireylerinin özerkliğinin gelişmesine katkı sağlayacaktır; bu sebeplerle hekimler açısından önemli bir etik ödev olmaktadır (Gemici vd. 2014:496). Bu durumu teyit eden önemli unsurlardan birisi de Dünya Tıp Birliği (DTP)'nin bu konuya yaklaşımıdır. DTP'ye göre çocuklar ve aile/yasal

temsilcinin tıbbi kararlara aktif bir biçimde katılma hakları vardır. Bu duruma ilişkin yapılan çalışmalarda genel olarak tedavide tıbbi kararın bir parçası olmak için çocuğun yeterliliği yaşla birlikte arttığı görülmektedir. Bilişsel yetenekler açısından 7 yaşından itibaren adolesan döneme kadar nitelikli bir artış olmakta ve adolesan dönemde düşünme süreci yetişkinlerle eş tutulmaktadır. Birçok çalışmada 7-10 yaş grubundaki çocukların aydınlatılmış onam ile ilgili tüm sorulara yetişkinlere eşdeğer cevap verebildiği görülmektedir. Ancak 6-7 yaşa kadar olan çocuklar tıbbi tedavileri genellikle bir cezalandırma yöntemi olarak gördükleri değerlendirilmiştir (Gemici vd. 2015:498-500).

2.2.3. Psikoloji bilimine göre çocuk

Çocukların 'küçük yetişkinler' olarak tanımlanması ve çocukluğun 6-8 yaş arasında bitmesi düşüncesi 18. ve 19. yy. da değişmeye başlamış ve çocuğun kimlik ve kişiliğinin ön plana alındığı yeni anlayış gelişmeye başlamıştır. Bu dönemde çocuklar hakkındaki çalışmalar artmış ve çocuklara dönük yeni fikir ve değerlendirmeler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönemdeki ilginin temel nedenlerinden birisi Dünya savaşlarının getirdiği yıkım ve savaşların çocuklar üzerindeki etkisinin belirlenmeye çalışılmasıdır. Psikoloji biliminde önemli yeri olan Sigmund Freud, çocuğun cinsel gelişimini öne çıkaran çalışmalara odaklanırken, Piaget ise çocuğu çok boyutlu ele almış ve onun zihinsel yönünü ön plana çıkaran çevre ile etkileşiminin önemini vurgulayan çalışmalar yapmıştır. Ericsson gibi bilim adamları ise çocuğun sosyalleşmesini ön plana çıkarmış ve yaşamın gelişimsel yönüne dikkat çekip bu süreçte çocukluk döneminin ne derece etkili olduğunu ifade etmiştir. Vygostky ise sosyal çevre ile etkileşimin çocuk üzerindeki etkilerini öne çıkarmıştır (Sağlam ve Aral, 2016:51). Jean Piaget i çocukların yetişkinlere göre daha farklı olduklarını ve düşündüklerini savunmuştur (Erk, 2015).

Gelişim psikolojisi, insan hayatının ana rahminden başlayarak ölüme kadar olan sürecini incelemektedir. Bireyin gelişimi, çok yönlü ve karmaşık bir süreci içinde barındırmakta ve bireyler gelişim süreçlerinin etkisini ömürleri boyunca taşımaktadırlar. İnsan gelişimin temelini bu süreçler belirlemekle birlikte, yaşam döngüsünü daha iyi kavranabilmesi için bireyin; gelişim, doğum öncesi, bebeklik, ilk çocukluk, ikinci çocukluk, ergenlik, genç yetişkinlik, orta yetişkinlik ve yaşlılık dönemleri olarak yaşamının bölümlere ayrılması gerekmektedir (Deldal, 2018). Çocuk

psikolojisi konusundaki uzmanlar ise, çocukların içerisinde olduğu durum ve etkileşimleri göz önüne alarak, çocuğun aile içi ilişkilerin düzenlenmesi, öz bakım faaliyetlerinin ve eğitimsel desteğinin sağlanması gibi onun gelişiminin daha sağlıklı hale getirilmesi ve sosyal, duygusal ve davranışsal problemlerle karşılaştığı durumlarda ise terapi verilmesini hedeflemektedirler (Erk, 2015).

3. ÇOCUK HAKLARINA İLİŞKİN TARİHSEL VE HUKUKİ SÜREÇ

3.1. İnsan Hakları

İnsan hakları, insanların doğasındaki (ahlaki) kişilik üzerine yoğunlaşan, “insanlığın tüm üyelerinin doğuştan gelen onura dayalı eşit ve devredilemez hakları 'olarak tanımlanır. (Pupavac, 2001:99) Son 60 yılda insan onuru fikri insan hakları politik söyleminde gittikçe daha belirgin hale gelmekle beraber, Birleşmiş Milletler belgelerinde insan onuru insan haklarının gerekçesi olarak sunulmaktadır (Sensen, 2011:71).

İnsan hakları, felsefi düşüncede uzun bir geçmişe sahip olmasına rağmen, daha çok İkinci Dünya Savaşı sonrasında büyük bir güçle ortaya çıkmıştır. Gerçekten de, 1948'den bu yana, uluslararası insan hakları hukuku; insanların eşit temel haklara sahip oldukları (yani temel mallar için eşit derecede geçerli iddiaları olduğu) varsayımına dayanmaktadır, çünkü bu haklar her insanın doğasında olan onurdan kaynaklanmaktadır (Andorno, 2013:45). Siyasi sorunların küreselleşmesi, ailenin dönüşümü ve tıbbi gelişmeler, insan hakları sorununu sosyal ve politik tartışmaların ön planına taşımıştır. Özellikle vatandaşlık kavramının ortaya çıkışı, vatandaşlığın mevcut kavramsallaştırılması, haklar teorisinin tamamlanmasını hızlandırmıştır.

Magna Carta (1215), İngiliz Haklar Bildirgesi (1689), Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi (1789) ve Amerika Bileşik devletleri (ABD) Anayasası ve Haklar Bildirgesi (1791) gibi yazılı belgeler insan hakları konusundaki ilk belgeler olarak kabul edilir. Günümüz insan hakları belgelerinin öncülü olan bu belgelerin çoğu, kadınları, etnik grupları ve bazı sosyal, dini, ekonomik ve politik grupların üyelerini dışlamaktadır. Bununla birlikte, dünyanın dört bir yanındaki ezilen insanlar, bu belgelerin kendi kaderini tayin hakkını ileri süren devrimleri desteklemek için ifade ettiği ilkelerden yararlanmışlardır (Human Rights Resource Center, 1999:113).

Çağdaş uluslararası insan hakları hukuku ve Birleşmiş Milletlerin (BM) kurulması insan hakları konusunda önemli tarihsel öncüllere sahiptir. İkinci Dünya Savaşının

başlamasıyla noktalanın insan hakları faaliyetleri savaşın sona ermesiyle devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı, insan haklarının katalizörü olan asıl olaydır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Nürnberg ve Tokyo'da duruşmalar yapılarak mağlup ülkelerden yetkililer “savaş suçları”, "barışa karşı suçlar" ve "insanlığa karşı suçlar" nedeniyle cezalandırılmıştır (Human Rights Resource Center, 1999:113).

İkinci Dünya savaşı sonrasında Hükümetler daha sonra öncelikli olarak uluslararası barışın desteklenmesi ve çatışmanın önlenmesi amacıyla Birleşmiş Milletlerin kurulmasını gündeme getirmişlerdir. Birleşmiş Milletler üye devletleri, insan haklarına saygıyı artırma savı ile yola çıkmıştır. Bu hedef ile ilgili olarak BM, İnsan Hakları Komisyonu kurulmuştur. 10 Aralık 1948'de Birleşmiş Milletler 'in 56 üyesi tarafından Evrensel İnsan Hakları Beyanname (EİHB) kabul edildi. BM İnsan Hakları Komisyonu Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (UMSHS) ve isteğe bağlı protokol olan Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (UESKHS) adında iki antlaşma taslağı hazırlamıştır. UMSHS yaşam hakkı, ifade özgürlüğü, din ve oylama gibi konulara odaklanmaktadır. UESKHS ise gıda, eğitim, sağlık ve barınma gibi konulara odaklanmaktadır. (Denver,1993:4). Her iki antlaşma da hakların tüm insanlara yayılmasını amaçlamakta ve ayrımcılığı yasaklamaktadır. Uluslararası İnsan Hakları Yasası'ndaki sözleşmelere ek olarak, Birleşmiş Milletler insan haklarını daha da ayrıntılandıran 20'den fazla ana antlaşmayı kabul etmiştir. Bunlar, işkence ve soykırım gibi su istimleri önlemek ve yasaklamak ve mülteciler için; ‘Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme’ (1951) kadınlar için ‘Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’ (1979) ve çocuklar için ‘Çocuk Hakları Sözleşmesi’ (1989) imzalanmıştır (Denver, 1993:6-7).

3.2. Çocuk Hakları

Çocuklara haklarının verilmesi ilk olarak, yetişkinlerle ahlaki eşitliklerini tanımak olacağından tüm insanlığın değeri olarak evrensel bir özellik taşımaktadır. İkincisi, çocuk hakları tanıtımı uluslararası ekonomik, politik ve sosyal açıdan savaş dünyasını ikiye bölecek bir adım olmuştur. Üçüncüsü, ahlaki açıdan çocuk, öznesi, çocuğun 'kimliği' olarak kabul edilmektedir. Çağdaş iklimde sürdürülebilir toplulukları yeniden yaratmak için çocuk öznesi bir kaldıraç işlevi görmüştür. Günümüzde toplum için bütünleştirici sembol olarak yükselen değer çocuktur. Çocuk konusu tüm Dünyada endişe kaynağı olarak görülmektedir. Birçok toplumda görünüşte kapsayıcı olan

çocukların sorunu yeni bir uluslararası etik düzen yaratma projesinin kritik değeri olarak algılanmıştır. Örneğin; BM'nin Silahlı Çatışmanın Çocuklar Üzerindeki Etkisi çalışması, “Çocuklar bize seferberlik için benzersiz bir motivasyon sunuyor” sloganıyla yorumlanmıştır. Aynı şekilde Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)'in Savaş Karşıtı Gündemi, çocuk haklarını ileri sürerek şöyle gündeme getirmiştir. “*Temel insani değerleri yeniden değerlendirmenin en iyi yollarından birinin çocuk haklarında ısrar etmek olduğuna inanıyoruz*”(UNICEF, 1996; Pupavac, 2001: 96-97).

Çocuk hakları, medeni, kültürel, ekonomik, sosyal ve politik haklar olarak geniş bir yelpazededir. Bunlar yaşam standartlarını belirleme, koruma ve çocukların katılım hakları olarak sınıflandırılmıştır. Haklar çerçevesinde çocuklar için belirlenen standartlar; çocukları yeterli yaşam standardına kavuşturmayı amaçlamıştır. Bunlar sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri, oyun ve rekreasyon yanında dengeli bir beslenme, uyumak için barınak ve okula erişim imkânıdır (UNICEF, 1996).

Çocukların korunması ise istismar, ihmal, sömürüden korunma hakkı ve ayrımcılıktan korunma hakkını ifade etmektedir. Çocuk katılımı; çocukların topluluklara katılma ve kendileri için programlara ve hizmetlere karar vericiler olarak katılmalarını ifade eder. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına İlişkin 1989 Sözleşmesi (ÇHS), uluslararası hukukta, kültürel, ekonomik, politik ve sosyal haklara yer veren ilk sivil haklarıdır. ÇHS en yaygın olarak onaylanan 190 onaylı haklar antlaşmasıdır. ÇHS dört temel ilkeye dayanmaktadır:

- Ayrımcılık yapmama,
- Çocuğun yüksek yararı
- Yaşam hakkı, hayatta kalma ve gelişme hakkı,
- Onları etkileyen kararlarda çocuğun görüşlerini dikkate almak (UNICEF, 1996).

1989'da Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (ÇHS) kabul edilmesi ile neredeyse evrensel olarak bir çocuk kavramının temelleri atılmıştır. Diğer birçok hakların yanı sıra, çocuklarda artık farklı ulusal koşullarda olmalarına rağmen çocuk hakları konusunda bilgi sahibi olmuşlardır. Sivil özgürlükler, özerklik ve demokratik kararlar açık kültürel bağlama göre değişmekle birlikte Batı toplumlarında, küçük çocukların bile hak kavramlarına sahip olduğu görülmüştür (UNICEF, 1996).

Çocuk hakları, çocukların savunmasızlığı ve hakkını korumada yetersizliğinden dolayı çocukların doğal haklarını çocuk adına savunuculuk ihtiyacından doğmuştur. Ancak, klasik hakların anlaşılması, ebeveynlerin veya velilerinden ayrı olarak çocuklar, uluslararası çocuk hakları rejimi çocuklara hak sahibi olarak davranır ve çıkarlarını temsil eder. Çocuğun çıkarlarının savunucusu olarak aile değil gerektiğinde çocuğun haklarının ve çıkarlarının aile dışındaki profesyoneller tarafından temsil etmesi kabul edilmiştir (Rawls, 1973: 565).

Çocuk haklarının kodlanması, daha genel değerlere sahiptir. BM'nin "*Silahlı Çatışmanın Çocuklar Üzerindeki Etkisi*" raporu, "*Çocuklar bize seferberlik için benzersiz bir motivasyon sunuyor. Şeklinde kamuoyuyla paylaşılmıştır. Aynı şekilde UNICEF'in "Savaş Karşıtı Gündemi" , "Çocuk haklarında ısrar etmenin temel insani değerleri yeniden değerlendirmenin en iyi yollarından biri olduğuna inanıyoruz"* (UNICEF, 1996) sloganıyla çocuk hakları ileri sürülerek gündem yapılmıştır. Başlangıçta insan hakları belgeleri sadece ahlaki değere sahip olduğu düşünülen beyan olarak tanımlanırken daha ziyade bugün insan hakları, yasal haklar içeren uluslararası hukuk olarak görülmektedir (Pupavac, 2001:97,98).

3.3. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi

Dünya savaşı sonrasında Eglantyne Jebb, savaşta çocukların yaşadıklarını gözeterek onların korunma ihtiyacı içinde olduklarını fark etti. Savaş yeni ihtiyaçları ortaya çıkarmıştı. 1919'da Londra'daki "*Sav he Cahilden Fonu*" bu ihtiyaçlar gözetilerek kuruldu. 1920'de, Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin (UK) desteğiyle, Sav he Cahilden Fonu, "*Uluslararası Sav he Cahilden Birliği*" etrafında organize edildi ve yapılandırıldı. 23 Şubat 1923'te "*Uluslararası Çocukları Kurtarın Birliği*", dördüncü genel kurulunda Çocuk Hakları Bildirgesi'nin ilk versiyonu kabul edildi. Taslak daha sonra 28 Şubat 1924'te beşinci genel kurul sırasında onaylandı. Bu belge, Milletler Cemiyeti'ne gönderildi. 26 Eylül 1924'te Milletler Cemiyeti bildirgeyi kabul etti ve Cenevre Bildirgesi olarak adlandırdı. Bildirge, yetişkinlerin çocuklara olan yükümlülüklerine işaret etmektedir. Ancak, belge bazı temel haklara hitap etmesine rağmen, yasal olarak bağlayıcı değildir. 1934'te Milletler Cemiyeti Genel Kurulu, Cenevre Bildirgesini bir kez daha onayladı. Cenevre Bildirgesi; tarihte çocuk haklarına özel olarak hitap eden ilk uluslararası İnsan hakları belgesidir (Humanium, 2019). Beyannamenin beş ilkesi ile savunmasız çocukların korunması açısından çocuk

haklarının temelini oluşturarak çocuğun gelişiminin desteklenmesi amaçlanmıştır. Deklarasyonda, çocukların korunmasının artık ailelerin münhasır sorumluluğu değil bir bütün olarak tüm çocukların refahının sağlanmasının dünyanın meşru bir menfaati olarak görülmüştür. (Rai, 2014, Femindia,2019)

Yaygın olarak Cenevre Bildirgesi olarak bilinen Çocuk Haklarının Mevcut Bildirgesi, tüm ulusların kadın ve erkeklerine ait, tüm insanlığın ırk, milliyet veya inançla ilgili tüm düşüncelerinin ötesinde görev olarak çocuk için gibi elinden gelenin en iyisini yapar hükümlerine sahiptir. Bildirgeye göre;

- Çocuğa normal gelişimi için gerekli maddi ve manevi araçların verilmesi gerekir,
- Aç olan çocuk beslenmelidir; çocuğa yardım edilmelidir; suçlu çocuk geri rehabilite edilmelidir. Zor dönemlerde ilk yardım alan çocuklar olmalıdır.
- Çocuk her türlü sömürüye karşı korunmalıdır.
- Çocuk yeteneklerini kullanmaya özendirilmelidir (Save the Children Fonu, Londra, Weardale Press, 1931).

3.4. Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Çocuğa Tanıdığı Haklar

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin kabul edilmesi, Dünya çocukları adına önemli bir taahhüttür. Bu hukuki metin tarihte en çok onaylanan insan hakları sözleşmesi haline gelmiş ve çocukların yaşamlarını değiştirmelerine yardımcı olmuştur (Unicef, 2019). 1989 yılında kabul edilen BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, genel anlamıyla çocukların, toplumun diğer yetişkin üyeleri ile aynı ayrıcalıklar ve haklara sahip olduklarını kabul eden tarihte herkes tarafından kabul gören insan hakları sözleşmesidir ve hükümet politikalarını, yasalarını ve programlarını bu yönde yapılandırmaya çalışır.

Çocuklar için asgari sağlık, güvenlik ve eğitim standartlarına daha özellikli olarak, çocukların, yeterli ev ortamı, doğru beslenme ve sağlık, seçme ve kontrol etme alanını içeren kendini ve kendi yaşamlarını içeren uluslararası standartları belirlemiştir. (Moline, 2000)

Çocuk hakları, çocukları korumak, çocukları özgür, sorumluluk sahibi birer birey olmaya hazırlamak amacıyla çocuklara hukuk kuralları çerçevesinde tanınan hakların

tümüdür. Çocuk hakları, çocuğun da insan olması, aynı zamanda da bakıma ve özene muhtaç olması nedeniyle doğuştan sahip olduğu hakların tamamıdır. Çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki bakımdan özgürlük ve sağlıklı biçimde gelişebilmesi için çocuk hakları hukuk kuralları ile korunmaktadır. Ayrıca, çocuğun ailesinde ve sosyal çevresinde aktif rol üstlenmesini sağlama herhangi bir konudaki görüşlerini açıklayabilme, kendisini ilgilendiren konularda kararlara katılma ve kendi kararlarını kendi verebilme gibi katılma hakları vardır. Sözleşmedeki temel ilkelerden bazıları; ayrımcılığın önüne geçilmesi, eşitlik, adalet çocuğun her türlü yararının korunması, sevgi, saygı ve hoşgörü, çocuğun kendisiyle ilgili olaylara katılması ve görüşlerinin alınmasıdır. Türkiye,1990 Dünya Çocuk Zirvesi'nde Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni imzalamış, 1994 yılında onaylamış ve 1995 yılı ocak ayında ise resmi gazete' de yayınlanarak yürürlüğe sokmuştur (Dinç, 2015:7-8).

Anne ve babalar çocuğun yetişmesinden sorumlu temel kişilerdir. Bu yüzden öncelikle çocuk haklarını bilmeleri ve bu haklara karşı tutumları çocuklarına kendi haklarını öğretmeleri bakımından oldukça önemlidir. Çocuğa haklarının öğretilmesinde aileye büyük sorumluluk düşmektedir. Ailesi çocuğa haklarını öğretmeli ve çocuğun bu haklarını sindirebilmesini sağlamalıdır. İnsan olan herkesin haklarının olduğu, bu haklara saygı gösterilmesi gerektiği, insanlar arasında din, dil, renk, ırk vb. ayrımının yapılmaması gerektiğinin temelleri ailede atılmaktadır (Kızılırmak ve Ersoy, 2015:524).

ÇHS'nin başlangıcı, ailenin, toplumun temel grubu olduğu vurgusuna dayanır ve çocukların sevgi, saygı, mutluluk ve anlayış ortamında büyümeleri için ailelerin gerekliliğine dikkat çeker. Başka bir deyişle, aile, çocuk haklarının gerçekleştirilmesinde ve optimum gelişiminde temel taşıdır.

ÇHS, daha önceki insan hakları sözleşmelerinde önceden belirlenmiş olan aile özerkliğine saygı ilkesini doğrulamaktadır (Madde 17, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Madde 8, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi). Başka bir deyişle, ailenin çocuklara göre önceliğini kabul etmektedir. ÇHS'de aileye ilişkin hükümler şunlardır;

“ Madde 5: Çocuklarına yön ve rehberlik sağlamak için ebeveyn haklarına, görev ve sorumluluklarına saygı gösterin. Başka bir deyişle, çocuğun ismi, tıbbi tedavisi, okulu, dini vb. gibi kararları alma hakkı ebeveynlerdir.

Madde 7: Çocukların mümkün olduğunca ebeveynleri tarafından bakılma hakkı.

Madde 8: Çocuğun aile ilişkileri hakkı dâhil kimliğinin korunması.

Madde 9/1: Kendi çıkarları olmadıkça, ebeveynlerin çocuklardan ayrılmaması ve ayrılmanın gerekli olduğu durumlarda, çocuklarıyla düzenli iletişim kurma hakkı.

Madde 14: Her ne kadar devletler, çocukların düşünce, vicdan ve din özgürlüğü haklarına saygı duymak zorunda olsalar da, çocuğun gelişim kapasitelerine uygun olarak bu hakların uygulanmasında yön göstermeleri için ebeveynlerin hak ve görevlerine de saygı gösterir.

Madde 16: Çocuğun ailesiyle etkileşime izin veren düzenlemeler, yasada belirtilmeli, keyfi olmamalı ve ÇHS'deki diğer ilkelerle uyumlu olmalıdır.

ÇHS ayrıca, Devletlere ailelere, çocuklarına yeterince bakmalarını sağlamak için gerekli kurumları, hizmetleri, desteği ve olanakları sağlama zorunluluğu getirmektedir. Başka bir deyişle, ebeveynlerin temel bakıcılar olmasına rağmen, çocuk haklarının ancak Devlet gerekli ortamı sağladığında gerçekleşmesini sağlayabilir. Buna göre, aşağıdakiler de dâhil olmak üzere, hakların yerine getirilmesi için önlemler alma yükümlülüklerini içerir:

Madde 3./2: Devletlerin, ebeveynlerinin haklarını ve görevlerini göz önünde bulundurarak, çocukların refahları için gereken koruma ve bakım sağlama yükümlülükleri vardır. Bu hüküm, koruma ve bakımın bazı yönlerinin ebeveynlerin kontrolü dışında olabileceği gerçeğini yansıtmaktadır örneğin Devlet adına harekete geçilmesini gerektiren çevre kirliliği veya trafik kazaları.

Madde 18: Ebeveynlerin, çocuklarını büyütmek için birincil sorumluluğa sahip olduğu kabul edilir. Bu, Çocuk Hakları Komitesi tarafından günlük bakımın yanı sıra finansal ve yasal sorumluluk da dahil olmak üzere yorumlanmıştır.

Madde 24 (d) (e) ve (f): 24. maddedeki genel ilke, çocuğun mümkün olan en iyi sağlığa ve sağlık hizmetlerine erişim hakkı olmasına rağmen, ebeveynler için sağlık hizmetinin ve eğitiminin bu hakkın gerçekleştirilmesinde hayati önem taşıdığını kabul eder. Buna göre, Devletlere, annelere uygun doğum öncesi ve sonrası bakım sağlamanın yanı sıra çocuk sağlığı, beslenme, emzirme, hijyen ve çevresel sanitasyon ve kazaların önlenmesi konularında eğitim ve desteğe erişim yükümlülüğü getirmiştir. Bunlar içerisinde aile planlaması eğitimi ve ebeveynlere yönelik hizmetler dâhil olmak

üzere, ebeveynler için koruyucu sağlık hizmetleri ve rehberlik hizmetleri bulunmaktadır.

Madde 27: Ebeveynler, çocuğun gelişimi için gerekli koşulları sağlamada birincil sorumluluğa sahipken, Devlet, ebeveynlerin bu yükümlülüğü yerine getirmelerine yardımcı olmak için uygun önlemleri almalıdır (Open, 2019).

Madde 9/4: Tutuklama, hapis ya da sürgün dâhil olmak üzere Devlet eylemleri sonucunda bir ebeveyn ya da çocuğun aileden ayrılması durumunda, Devlet nerede oldukları hakkında bilgi vermeli ve böyle yaparken ilgili kişi için hiçbir olumsuz sonuç doğmamasını sağlamalıdır.

Madde 37 (c) : Çocuklar özgürlüklerinden yoksun kalırlarsa, yazışmalar ve ziyaretler yoluyla aileleri ile teması sürdürme hakları vardır. Yine, bu hüküm, ailelerin çocukların refahı için merkezi önemini kabul etmekte ve bu nedenle Devletlere aile bağlantılarını korumak için önlemler alınmasını sağlamak için görevler getirmektedir.

3.4.1. Yaşama hakkı

Yaşama hakkı, bireyin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü koruyabilmesine dönük bir haktır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 6. Maddesine göre taraf devletler;

- “Her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.
- Çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler” (Karcı, 2016:15).

Yaşama, gelişme temel bir özgürlük ve haktır. Yaşama hakkı, kişinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü koruyabilmesi ve varlığının çeşitli etkilerle bozulmasına engel olabilmesidir (Erbay, 2013:18).

3.4.2. Gelişme hakkı

Gelişme hakları, çocuğun kendini geliştirebilmesi için gereken eğitim, öğretim, oyun ve dinlenme, okuma ve yazma, din ve düşünce özgürlüğü gibi birtakım hakların toplamıdır.

Çocuk, temel ve gelişim haklarının sağlanması konusunda ebeveynler veya devlete tabii durumdadır. Komite tarafından belirlenen çocuğun gelişimini kapsayan haklar şunlardır:

Çocuklar, fiziken, zihnen, manen, ahlaken ve sosyal gelişim için yeterli yaşam standartlarına sahip olmalıdır (madde 27). Dillard, ÇHS bu hakları belirlerken sonrasında eğer ebeveynler yoksa çocuğun haklarını devletlerin yerine getirmesini zorunlu kılmaktadır. ÇHS’de çok açık ifadelerle tanınan haklar anlaşmasıyla, çocuklarının yetiştirilmesi ve gelişmesinde eşzamanlı olarak ebeveynlere düşen yükümlülükler, ebeveynlerin başarısız olduğu yerlere devletin müdahale etmesini de içermektedir. (Dillard, 2010:505).

3.4.3. Korunma hakkı

Çocukların korunma hakkı, çocuğun fiziken ve ruhen her türlü ihmalkârlık, suistimal, istismar ve sömürüye karşı korunmasını sağlayan hakların toplamıdır. Burada dikkat çeken nokta, ÇHS’nin ayrıca çocukları bir sınıf olarak da ele almasıdır. ÇHS, bireysel olarak çocuğun kim olduğu ve çocuk sağlığını ve eğitimini garanti etmekten ziyade ancak daha büyük bir insan grubunun parçası olduğu için çocuklar bir anlamda toplumsal bir sınıf olarak kabul edilmektedir (Dillard, 2010:499).

Çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde çocuğun yüksek yararı temel düşünce olmalıdır. ÇHS 3. Md. ye göre;

- *“Çocukların yararı, kamusal veya özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, temel düşüncedir.*
- *Taraf devletler, çocuğun bütün haklarını ve özgürlüklerini göz önüne alarak rahatlığı için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı amaç edinirler ve bunun için gerekli olan tüm yasal ve idari önlemleri alırlar.*
- *Taraf devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin yetkili makamlar tarafından konulan ölçütlere uymalarını üstlenirler”*(Karcı, 2016:15).

3.4.4. Katılım hakkı

Hak temelli yaklaşım ilkesine göre katılım kavramı kendilerini etkileyen konularda aktif katılımcılar olarak çocukların sürece dâhil olması gerektiğini savunmaktadır. Çocukların aktif rolü kategorilere göre sınıflandırılmıştır (UNESCO, 2007). ÇHS’nin 12. md. göre;

- “*Taraf devletler, çocuğu görüşlerini ifade edebilme yeteneğine olup yaşı ve uygunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanirlar.*
- *Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari soruşturmada çocuğun doğrudan yada dolaylı olarak dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usulüne uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır. Katılım hakkı dışındaki diğer ilkeler daha önce kabul edilen bildirimlerde yer almıştır fakat katılım hakkı ilk kez Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile gündeme gelmiştir.*” (Karcı, 2016:16)

ÇHS, çocukların birey olmalarının ve toplumdaki yeterliliklerinin yanında, onların kendi başına bir birey olarak topluma kazandırılmasında önemli rol üstlenmiştir (29. madde). Çocukların aktif bir birey olarak topluma kazandırılması, doğdukları yerin onları vatandaş olarak kabul etmelerinden daha büyük önem taşımaktadır (Ersoy, 2012:362).

Çağdaş literatürde geliştirilen iki önemli fikir; çocuk ajansı ve çocuk özerkliğidir. Çocuk ajansı ve çocuk özerkliği eğitimde temel kavramları temsil eder. Uygun ilişki ağı her çocuğun yeteneklerini geliştirir ve daha olumlu ve daha ileri yaşlara geldiklerinde, daha önemli koşullar geliştirmek için bir katılım hakkına sahip olurlar(Ghirottoa ve Mazzonib, 2013:301-302).

Çocuklar, kendi haklarına sahip bireyler olarak değerlendirilmelidir. Aile öncelikle bir “müzakere” ilişkisi, çocukların sevgi, özen ve nezaket gördüğü yer ve gelişmeleri için temel özellikleri göz önünde bulundurmalıdır. Çocuk açısından en önemli unsur, güçlendirilmiş çocuk, medeni, siyasi ve sosyal haklara sahip bir çocuk ve daha az korumaya ihtiyacı olan bir çocuktur (Lansdown, 2001, Roche, 1999:50).

3.4.5. Eğitim hakkı

Eğitim, başlıca insan haklarından biridir. Bunun en önemli nedeni eğitimin, insanın her anlamda kişiliğinin gelişmesinde önemli bir etken ve bireylerin kendi gelişimleri ve özgürleşmelerinin sağlanması ile doğrudan ilişkili olmasıdır (Öz, 2013).

ÇHS.’nin 28. Maddesi çocuğun eğitim hakkına ilişkin düzenlemeleri içermektedir. Bu hüküm ile taraf devletler;

- “*Çocukların zorunlu temel eğitim görmesini sağlamak, orta öğretime genel ve meslekî olmak üzere çeşitli şekillerde birleştirmek ve bunları bütün çocuklara açmak,*

- *Çocukların yetenekleri doğrultusunda yükseköğretimi onlara açık hale getirmek,*
- *Tün çocuklara eğitim ve meslek seçimiyle alakalı olarak gerekli rehberi sağlamak,*
- *Disiplinle ilgili her konuda çocuğun insan olarak sahip olduğu saygılığın korunmasını temin etmek ile yükümlü tutulmuştur”*(Öz, 2013:41).

Eğitim, ÇHS’de ve diğer insan hakları belgelerinde insan hakkı olarak kabul edilmiştir. Eğitime erişim ve eğitim alma hakkı, eğitimin merkezi bir yanıdır, ancak eğitimin hak olarak eşit derecede önemli olan unsurları, eğitimin amacı ve eğitimin çocuk ve gençlerin zevk alma ve yasama kabiliyetlerine saygı duyma ve daha fazla gelişim gösterme rolüdür ve hakları saklıdır. Kısacası, eğitim yalnızca başlı başına bir insan hakkı değil, aynı zamanda insan haklarının daha geniş ve daha dolu bir şekilde kazanılması için de önemli bir araçtır Eğitim hakları araştırmalarında dikkat çeken bir husus, ebeveynlerin hakları ile çocukların eğitim hakları arasındaki olası gerilimdir. Burada aktörler eğitim hakkına sahip olan çocuk, ebeveyn veya devlettir. Araştırmalar, eğitimdeki gelenek ve kültürlerin bazen çocuk hakları düşüncesine nasıl karşı çıktığını da açıklamıştır (Quennerstedt, A. ve Quennerstedt, M. 2013:3).

3.5. Çocuk Refahı

Refah birçok şekilde tanımlanmıştır. Refah arzuların doyurulması, genel olarak iyi olma durumudur (Ben-Arieh ve Frones; 2011).

Çocuk açısından bakıldığında, refah, çocukluğun gerçekleştirilmesi olarak tanımlanabilir. Her çocuğun içinde olabileceği kadar olması, yeteneklerinin, becerilerinin ve potansiyelinin ışığında haklarının yerine getirilmesidir. Bu durumun gerçekleşmesindeki negatif sonuç mahrumiyeti getirirken çocuk haklarının reddine işaret etmektedir. En kavramsallaştırışı haliyle çocuğun iyi olma halindeki durumu maddi refah, konut, eğitim, sağlık ve güvenlik okul yaşam kalitesi sağlar. Refah altında olmak bireysel tercihlerle ilgili olduğu gibi fırsatlarla da ilgilidir. Tüm bireyler için refah düzeyi aynı düzeyde ticaret ve kaynaklara sahip değildir. Aynı zamanda bir çocuk için, ailesi, arkadaşları, durumu okul ve daha geniş bir toplumdaki oluşun bu faktörler sürekli değişen bir yapıya da sahiptir. Çocukların yaşam seyri boyunca kapasitelerin geliştirilmesi için aktif olarak kendi iyiliği ve refahlarının belirlenmesinde yetenekleri ve yapabilecekleri önemli bir yere sahiptir. (Ben-Arieh ve Frones, 2011).

3.6. Türkiye’de Çocuk Haklarının Gelişimi

Türkiye’de Cumhuriyet döneminde 1923-1950 yılları arasında savaştan yeni çıktığı için çocuk sayısının arttırılması ve çocukların fiziksel olarak güçlendirilmesine dönük uygulamaların arttırılması amaçlanmıştır. Türkiye 26 Eylül 1924 tarihinde kabul edilen Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi’ni 1928 yılında imzalamıştır. Bildirgenin imzalanmasıyla ilk olarak Çocuk Esirgeme Kurumu (ÇEK) kurulmuştur. 5-9 Nisan 1936 tarihlerinde I. Balkan Kongresi, 1-7 Ekim 1938 tarihlerinde de II. Balkan Kongreleri çocukların korunmasına ilişkin olarak Türkiye’nin katıldığı ilk çalışmalardan birisidir. Türkiye’de çocuk hakları konusunda atılan ilk adım 1931 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından imzalanan ‘Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi’ ile olmuştur. “Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ ise Türkiye 1994 yılında kabul etmiş, 1995’ te ise bir kanun olarak yürürlüğe konulmuştur (Akyüz, 2013:39).

Türkiye 20 Kasım 1989 yılında kabul edilen ÇHS’yi 27.01.1995 gün ve 22184 sayılı Resmi Gazete ile yayınlamıştır. ÇHS’nin 44. maddesi gereği sözleşmenin uygulanmasına ilişkin raporların hazırlanması ve çalışmaların izlenmesi için 11 Ocak 1995 tarihli başbakanlık yönergesiyle Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Genel Müdürlüğü görevlendirilmiştir. Türkiye 20 Kasım 1989 yılında kabul edilen ÇHS’yi 27.01.1995 gün ve 22184 sayılı Resmi Gazete ile yayınlamaya 4058 sayılı yasa ile iç hukuk kurallarına dönüştürmüştür. ÇHS’nin 44. maddesi gereği sözleşmenin uygulanmasına ilişkin raporların hazırlanması ve çalışmaların izlenmesi için 11 Ocak 1995 tarihli başbakanlık yönergesiyle yine SHÇEK görevlendirilmiştir (Karcı, 2016:23). Sözleşme’nin iç hukuk kuralı haline dönüşmesinden sonra Sözleşme’nin etkili bir biçimde uygulanmasını sağlamak üzere 3.7.2005 tarih ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu çıkarılmış, Çocuk Koruma Kanunu ile ilgili olarak ise “Çocuk Koruma Kanunu’nun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ile “Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu Ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik” 24.12.2006 tarihinde 26386 sayılı Resmi Gazete ’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bununla beraber Avrupa Birliği müktesebatına uyum çerçevesinde çıkarılan 26.09.2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 04.12.2004 tarih ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu,

13.12.2004 tarih ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, 3.7.2005 tarih ve 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu ile 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu arasında uyum sağlanmaya çalışılmış; 12.04.1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, 29.06.2006 tarih ve 5532 sayılı Kanun ile esaslı bir biçimde değiştirilmiştir.

Söz konusu mevzuat değişiklikleri Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesini etkili bir biçimde uygulamak amacıyla yapılmış olmasına rağmen, çocuk ceza adalet sistemimizdeki aksaklıklar ve çocuk hakları ihlalleri devam etmiştir. Çünkü ülkemizdeki “çocuk” ve “çocukluk dönemine” ilişkin algılama biçiminde bir değişiklik olmamıştır. (Tepav, 2010)

Türkiye'nin çocuk hakları konusundaki en önemli girişimi ise 23 Nisan Ulusal Çocuk Bayramıdır. Bayram, 1979 yılından itibaren Dünyada ilk ve tek çocuk bayramı olarak bütün dünya çocuklarıyla birlikte görkemli bir şekilde kutlanmaya başlamıştır (Moroglu, 2003:30-33).

4. ÇOCUKLARIN HAKLARINI ALGILAMA(FARKINDALIK) DÜZEYLERİ VE ETKİ EDEN FAKTÖRLER

4.1. Çocuk Hakları Eğitimi

Çocuk haklarına dönük algıları dikkate almayı gerektiren faktörler karmaşıktır ve kültürel ve sosyo-ekonomik bağlamlar gelişimden bağımsız olarak ele alınamaz (Cherney ve Perry, 1996:248).

Çocuklar yaşları ve gelişimleri itibariyle sebebiyle kendilerini koruyamazlar. Bu durum ancak çocukların ÇHS’de yer alan haklarını öğrenerek kendilerini korumaları ile mümkün olacaktır. Aileler bu hakkı çocuklarına ilk eğitim yerleri olan aile ortamında vermeye başlamalıdır (Kızılırmak ve Ersoy, 2015:524).

Çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması; ilgi, istek ve gelişim özellikleri için uygun ortam sağlanması öncelikle ailenin sorumluluğundadır. Sonraki dönemlerde bu sorumluluk kreş, anaokulu vb. ile birlikte paylaşılmaktadır. Dolayısıyla çocukların ev ve okulda haklarına ilişkin aldığı bilgi ve uygulamaların birbirleriyle örtüşmesi gerekmektedir. Aileler, okul, kurum ve kuruluşlar bir işbirliği içine girip okulöncesi dönemde çocuk hakları konusunda bilgi, tavır ve davranışların gelişmesine katkıda bulunmalıdırlar. Bu bağlamda Türkiye özelinde okulöncesi dönem için çocuk haklarına dönük yapılan çalışmalara bakıldığında ebeveynlerin ve öğretmenlerin çocuk haklarına dönük algı ve tutumlarını araştıran (Taşkın; 2019; Kızılırmak ve Ersoy; 2015, Ersoy;2012, Kükürtçü, 2011, Kılıçgün ve Oktay, 2011, Washington, 2010, Yurtsever, 2009) az sayıda çalışma yapılmıştır.

Çocuk hakları eğitiminin dayandığı esaslar Save The Children (2006:7)’da şu şekilde belirtilmiştir:

- Çocukların hakları vardır.
- Çocukların hakları konusunda bilgi sahibi olma hakkı vardır.
- Çocukların haklarını kullanmasına fırsat verilmelidir.

- Çocukların haklarını korumalarına fırsat verilmelidir.
- Çocukların haklarını savunabilmelerine fırsat verilmelidir. (Akt. Karcı, 2016:20,21)

Çocuk hakları eğitiminde çocukla ilgili herkese görev düşmektedir. Eğitim politikaları, politikaların uygulanması, öğrenme ortamı, öğretim ve öğrenme, öğretmen ve diğer personelin mesleki gelişimi çocuk hakları eğitiminin vazgeçilmez ve en önemli bileşenleridir. Bu bileşenler eğitimin temel ilkeleridir ve bu ilkeler ışığında çocuk haklarına gereken değer gösterilmelidir. Çocuk, haklarının bilincinde olduğu sürece sahip olduğu hakları kullanma ve koruma yolunda olur. Öğrenilmemiş hakların kullanımı olmayacağı gibi ihlal edilip edilmediği de bilinmez. Burada en önemli iş öğretmenlere daha doğrusu eğitim programlarına düşmektedir. Okullarda etkili ve verimli bir şekilde verilen çocuk hakları eğitimi, çocukların bugünden başlayarak hakların bilinciyle yetişmesini sağlamalıdır (Karcı, 2016: 21). Bu bağlamda okullar farklı öğretim programları kanalıyla çocuklara haklarının öğretildiği eğitim kurumları olarak tanımlanmaktadır. Öğretmenlere çocuklara haklarını öğretmesi, korunması ve saygılı olması konusunda büyük görev düşer. Dolayısıyla, öğretmenler ÇHS'yi bilmeli ve buna bağlı olarak kendi uygulamalarını bu sözleşme ilkeleri doğrultusunda değerlendirmelidir. Ders içinde ve dışında çocukların haklarını öğrenebileceği ve uygulayabileceği etkinlikleri planlamalı ve yürütmelidirler. Ancak yasaların dışında kalan bir dizi faktörün varlığı bir yandan ebeveyn sorumluluğu, aile temelli problemler, diğer yandan çocuk yoksulluğunun ve aile sorunlarının artmasının ekonomik ve sosyal baskıları- çocukların çıkarlarını koruma ve teşvik etme de etken olabilmektedir (Smith, 1991:1).

Öğretmenlerin çocuk hakları bilgisi ve eğitimi çocukların haklarını öğrenebilmelerinde etkin bir role sahiptir. Öğretmenler etkili çocuk hakları eğitiminde gerekli bilgi ve deneyime sahip olmalıdır. Ayrıca, öğretmenlerin öğrencilere karşı olumsuz tutum sergilemesi, iş yükündeki fazlalık ve stres düzeylerindeki yükseklik seviyesi ile çocuk hakları konusundaki bilgi ve mesleki deneyimlerinin yeterli olmaması durumunda çocuk hakları eğitimi olumsuz etkilenmektedir. Bazı öğretmenler de ÇHS'nin 5.md. referans göstererek öğrencide bulunan davranış ve öğrenme zorluklarına ilişkin konularda ebeveynleri sorumlu tutma eğilimi gösterebilmektedirler (Ersoy, 2012:363).

Türkiye çocuk hakları eğitimi konusunda en önemli adımı 1998’de zorunlu eğitim süresini 5 yıldan 8 yıla çıkartmakla gerçekleştirmiştir. Böylelikle, ilköğretim seviyesindeki 7-14 yaş arasında bulunan çocukların eğitim hakkını yasalarla koruma altına almıştır. Bu yönde atılan ikinci önemli adım ise, 2004’te ilköğretim eğitim programının yapılandırmacı yaklaşıma göre revize edilmesi ve öğrenci merkezli eğitimi benimsenmesi ile atılmıştır. Bununla birlikte, yenilenen öğretim programları kapsamında Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri öğretim müfredatlarında çocuk hakları konularına yer verilmiş yine Türkçe, Fen ve Teknoloji, Matematik gibi derslerin öğretim müfredatlarında ise içerikler çocuk hakları ile ilişkilendirilerek verilmeye başlanmıştır (Ersoy, 2008).

4.2. Ebeveyn ve Çocuk ilişkileri

Anne ve babanın çocukla olan etkileşimi çocuğun aile içindeki yerini belirlemektedir. Aile, çocuğun ilk sosyal deneyimlerini edindiği yerdir ve çocuğun gelişmesinde ilk ve uzun süreli olan ortamdır (Yavuzer, 1999). Çocuklar kendi haklarını korumayı ve başkalarının haklarına saygı duymayı öncelikle aile içinde öğrenirler. Çocuk, toplum içinde sağlıklı ilişkiler kurmak için, toplumsal değerleri, kuralları, rolleri ve standartları sosyal gelişim sürecinde aile eşliğinde öğrenmektedir. Çocuğun ailesiyle ilişkileri diğer insanlara, nesnelere ve hayata olan tavırlarını temellendirir. Aile içinde karşılıklı sevgi, saygı, birbirinin haklarına saygılı olmak ve hoşgörüyü gören çocuklarda demokrasi anlayışı gelişir (Dinç, 2015:9,10).

4.3. Ebeveyn Tutum Farklılıkları

Ebeveyn tutumu, Arapça ebeveynden gelen ve anne-baba anlamına gelen kelime ile Türkçe kökenli olan tutum, yani tavır kelimelerinin birleşiminden oluşan bir kavramdır. Ebeveyn tutumu, çocuğa karşı yöneltilen tüm psikolojik ve biyolojik tutumları konu almaktadır. Bu tutumlar, çocuğun gelişim ve sosyal psikolojisi açısından önem taşımaktadır (Tekeli, 2018:6).

Ebeveynlik stilleri, ebeveynlik uygulamalarının daha geniş kalıplarını temsil ederken ebeveynlik tutumları, belirli davranışları incelemektedir. Çocuklar hayatta farklı aşamalardan geçerler, bu sırada ebeveynler kendi ebeveynlik tutumlarını oluştururlar, çünkü çocuklar, kendi kişiliklerini geliştirmeye başladıkça zaman içinde gelişen

negatif faktörlerin bir araya gelmesine engel olamayabilirler. Bu nedenle bazen yönlendirilmeye ihtiyaç duyarlar (Tekeli, 2018:11).

Bireysel farklılıklar göz önünde bulundurulduğunda her ebeveynin çocuk yetiştirme yaklaşımı farklıdır. Ebeveynler çocukların yaşamlarının merkezindedir ve çocuk haklarını korumak ve teşvik etmek konusunda açık yükümlülükleri vardır. Çocukların pozitif kişilik özellikleri geliştirmesinde, gelişim dönemlerini sağlıklı bir şekilde geçirmesinde ebeveyn tutumunun rolü büyüktü. Aynı zamanda çocuğun okul başarısı açısından da ebeveyn tutumu yadsınamaz niteliktedir. Bakım veren bir aile ortamı olmadan, çocukların uygun değer gelişimlerini elde etmeleri çok zordur. Ebeveyn tutumlarına ilişkin yapılmış olan araştırmalar incelendiğinde alan yazında ebeveyn tutumlarının birçok değişkenle birlikte incelendiği görülmektedir. Araştırmalarda ebeveyn tutumlarının sağlıksız olmasında; arzulanan özellikleri olan bir çocuğa sahip olamama, çocuğun cinsiyeti, kişilik özellikleri veya istenmeden dünyaya gelen çocuklar gibi nedenler birer etkidir. Bunların dışında anne babanın çocukluk yıllarında kendi ebeveyniyle olan iletişimleri, eşlerin birbirleriyle kurdukları iletişimin biçimi, eşlerin birbirlerinin kişiliklerini tamamlayamaması etkileyen faktörlerdendir (Durlanık, 2019:16).

Çocuk haklarının en önemli teminatı sayılan; ÇHS, ailenin önceliğini ve ebeveynlerin hayati rolünü desteklemektedir. Ayrıca, devletlere çocuklarına bakım vermede ebeveyn kapasitesini kolaylaştırmak ve geliştirmek için gerekli altyapıyı sağlama konusunda net yükümlülükler getirmektedir. Çocukları, kendi yaşamlarında aracı olan kişiler olarak ve ailede de dâhil olmak üzere haklarının gerçekleştirilmesinde aktif olarak yer almaya hak kazanan bireysel hak sahipleri olarak tanır. Bu nedenle, çocuk haklarını korumak için, hükümetler sadece ailelere destek sağlamakla kalmamalı, aynı zamanda çocukları mevzuat, politika, hizmetler ve kamuoyu bilinciyle korumak için gerekli önlemleri de getirmelidir (Open, 2019).

Morine (2000) yaptığı çalışmada ebeveynlerin duyarlılığı, katılımı ve çocuk hakları tutumlarıyla ilgisini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Ebeveyn tarafından çocuklara karşı geliştirilen duyarlılık, ihtiyaçları ve günlük yaşamlarına aktif katılımlarının sağlanması, çocukların haklarının farkındalığı arasında ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Bu nedenle, çocukların algılayışları; ebeveynlerin duyarlılığı ve katılımı, çocuklara verdiği destekle ilgili olacaktır. Ancak, ebeveynleri duyarlı ve ilgili olan çocuklar

elverişli koşullar sağlandığında kendi kaderini tayin etme konusunda nasıl bir farkındalığa sahip olurlar?

Ebeveynlerin bilinçlendirilmesi ve çocuğun gelişen ihtiyaç ve yeteneklerine odaklanması, uygun koşullarda özerk karar alma ihtiyacının karşılanması, çocukların katılım algılarının geliştirilmesi, kendi kaderini tayin haklarına destek sağlayarak kendilerini özerk olarak tanımlamaya daha fazla destek verecektir. Benzer şekilde, çocukların yapabilecekleri konusundaki deneyimleri göz önüne alındığında aile kararları vermek için tanınan fırsatlar kendi haklarını koruma olasılığının diğer çocuklardan daha fazla olduğu gözlemlenmiştir (Moline, 2000,12).

Çocuk hakları incelenirken; aile ortamını merkeze almak gerekmektedir. Ebeveynler çocuğa haklarını öğretme ve bu hakların çocuk tarafından içselleştirmesini sağlamakla sorumludur. Her bireyin haklarının olduğu ve bu haklara saygı gösterilmesinin gerektiği çocuklara anlatılmalıdır. Ayrıca insanlar arasında; renk, dil, ırk vb. nedenlerle ayrımcılık yapılmaması gerektiği temelde aile ortamında kazanılmalıdır (Kızılırmak ve Ersoy, 2015: 524).

Farklı toplumlarda anne ve baba arasında çocuk yetiştirme tutumları arasında farklılıklar olması, kültürel değerlerle açıklanabilir.

4.3.1. Serbest çocuk yetiştirme tutumu

Çoğunlukla orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olan ailelerde ve çocuğun kalabalık yetişkin grubu içerisinde tek çocuk olarak yetiştirildiği ailelerde bu tutuma sıkça rastlanmaktadır. Bu tip aileler çocuk merkezidir ve çocuk aile ortamında tek söz sahibi kişi durumuna gelmiştir. Aşırı hoş görülme anne babalar, çocuğun davranışlarına hiçbir sınırlama getirmeyen hatalı davranışları bile büyük bir hoş görü ile karşılayan anne babalardır. Böyle ebeveynler çocuk çevresine zararlı bir davranış gösterse bile bu davranışı kabullenirler. Çocuğun hemen hemen her istediği yerine getirmeye çalışırlar ve çocuğun aileyi yönettiği bir aile yapısı ortaya çıkar. Bu tür aileler, çocuklarının karşısında teslim olan, onların ısrarlı isteklerini yerine getiren, onları şımartan, onlara fazlasıyla özgürlük tanıyan, kolaylıkla boyun eğen, yumuşak başlı ve tutarsız davranan ailelerdir (Kükürtçü, 2011:19).

4.3.2. Yetkeci çocuk yetiştirme tutumu

Çocuğun davranışlarını sürekli denetlemeye ve yönlendirmeye çalışan baskıcı tutum, çocuğun boyun eğen, kendine güvensiz bir kişi olmasına neden olabilir. Annenin tutumu ile çocukların davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda, annenin otoriter tutumunun çocukta davranış problemleriyle sonuçlandığı annenin sıkı disiplin uygulaması ile çocukta negatif duygulanım ve düşük girişkenlik düzeyi arasında pozitif ilişki olduğu; annenin düşmanca çocuk yetiştirme tutumunun adölesan döneminde depresyona eğilimi etkilediği görülmüştür. Otoriter ebeveynlik, saldırgan davranış ile pozitif, akran kabulü, sosyallik yeteneği, iyi öğrencilik ve okulda akademik başarı ile negatif ilişkili bulunmuştur. Baskıcı ve katı disiplin uygulayan anne babaların çocuklarında ise yüksek sosyal kaygı düzeyi ve davranış problemleri olduğu saptanmıştır (Şanlı ve Öztürk, 2015: 241). Aşırı otoriter tavır içindeki ailelerde çocuk sessiz, uslu, nazik, dürüst ve dikkatli olmasına karşın, küskün, silik, çekingen, başkalarının etkisinde kolay kalabilen aşırı hassas, yapabileceği işlere “ben yapamam” düşüncesiyle girişmeyen bir yapıya ve düşük benlik algısına sahip olur (Kükürtçü, 2011:18).

4.3.3. Yetkili çocuk yetiştirme tutumu

Aile demokratik davranışların öğrenilmesi ve uygulanması gereken ilk ortamdır. Katılma, tartışma, açıklık, adalet, tarafsızlık, kendi kendini disiplin gibi demokratik değerler, gerçek ortamlarda yaşayarak öğrenilir. Bu ortamda anne baba davranışlarının demokratik ya da baskıcı olması çocukların davranışlarını etkilemektedir. Bu tutum; anne babanın bazı kısıtlamalar dışında çocuğuna hoşgörülü olması, desteklemesi ve arzularını dilediği şekilde gerçekleştirmelerine izin verme anlamına gelmektedir. Çocuğun ebeveynleri tarafından yeterli ilgi ve şefkatle büyütülmesi çocuğa kabul edilme mesajını verir. Çocuk evde ailesi tarafından, dışarıda çevresi tarafından kabul edilmek istendiğinden dolayı, ona kendi benliğini tanıma fırsatı verildiğinde sağlıklı bir şekilde olgunlaşmaktadır. Uzmanlar demokratik aile tutumunda ilgi ve şefkat görenek büyüyen çocukların topluma kabul edilme çevre ile iyi ilişkiler kurma eğiliminin yüksek olduğunu, girişken, bağımsız, gerçekçi, güvenli, kendi kendilerini denetleyebilen, sosyal ve arkadaş canlısı olduklarını belirtmişlerdir (Kükürtçü, 2011:25).

Kağıtçıbaşı (1990), yetkin ailelerde yetişen çocukların diğer bireylere karşı bağımlılığı, kişiliği için tehdit edici bulmayan ilişki benlik geliştirdiğini ve bununda sağlıklı bir benlik yapısı olduğunu ifade etmektedir. Zira yetkin aile disiplini serbestlikten çok kontrole önem verilirken, aile etkileşimi ve çocuk yetiştirme hem bağıllığı hem de özerkliği içermektedir.

4.4. Çocukların Haklarını Algılama Düzeyleri İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Çocukların haklarını algılama düzeylerine ilişkin yapılan çalışmalardan biri olarak Melton (1980),'in yaptığı çalışmada; ailenin sosyo-ekonomik yapısının çocukların haklarına ilişkin algısına olan etkisini incelemiştir. Ulaştığı bulgulara göre; alt ve orta düzeydeki sosyo-ekonomik yapıya mensup öğrencilerin haklarına ilişkin olumsuz tutum sergiledikleri belirlenmiştir. Tereseviciene ve Jonyniene ise (2001), Litvanyalı öğrencilerin (12-14 yaş) haklarının evde ve okulda önemini ve varlığının algılarını incelenmiştir. Araştırma, çocuk haklarının varlığı ile önemini, hem ev hem de okul ortamındaki çeşitli hakların önemini ortaya koyan Uluslararası bir araştırmadır. Araştırma Litvanya okullarında çocuk hakları uygulaması için son derece sorunlu bir durum ortaya koymuş, okuldaki hakların varlığı ve önemi arasındaki en büyük tutarsızlıklara, yüksek eğitim seviyesine sahip ebeveynlerin sahip olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma ebeveynlerin eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin evde çocuk haklarını okuldan daha çok kullandıklarını belirlemiştir.

Daya vd. (2005), ise çalışmalarında annenin sosyo-politik tutumları ve ebeveynlik tarzı ile gençlerin beslenme ve kendi kaderini tayin haklarına yönelik tutumları arasındaki ilişkileri incelenmişlerdir. Anne muhafazakârlığı, gençlerin haklara verdiği destekle ilgisiz bulunurken, annelerini otoriter ya da katılımsız olarak algılayan gençlerin, kendi kaderini tayin haklarını, annelerini yetkili olarak algılayan gençlere göre daha güçlü bir şekilde onayladıkları bulunmuştur.

Demir ve Bağdaş (2017), çalışmalarında, çocuk yaşta evlendirilmiş olan kız çocuklarının çocuk haklarına ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Erzincan ilçe ve köylerinde ikamet eden 13-17 yaş arası evli 15 katılımcı verilerinden elde edilen sonuç, çocuk haklarına ilişkin kız çocuklarının bilgi düzeylerinin yetersiz olduğudur. Ayrıca, çocukların evliliğin sorumluluğu altında ezildikleri için; çocuk kavramını özgür olmak, masumiyet, mutluluk, hayat ve korumasızlık olarak nitelendirdikleri görülmüştür.

Şenol ve Akyol (2017), çalışmalarında, okul öncesi dönemdeki çocukların çocuk haklarına yönelik farkındalıklarını geliştirmeye yönelik bir uygulama örneğinin çocukların farkındalıkları üzerindeki etkisinin ortaya konmasını amaçlamıştır. Araştırma kapsamındaki 20 çocuğa, çocuk haklarını ele alan kitap okuma etkinlikleri düzenlenmiştir. Etkinliklerin uygulanmasından önce ve sonra çocuklar ile yapılan görüşme formları, çocuklar tarafından yapılan resimler incelendiğinde, çocukların etkinlikler uygulanmadan önce haklarına yönelik farkındalıklarının ve bilgi düzeylerinin düşük olduğu; etkinliklerin uygulanması ile birlikte farkındalıklarının ve bilgi düzeylerinin yükseldiği bulunmuştur.

Durualp vd. (2017), yaptığı çalışmada çocukların %36,6'sının ad ve soyadlarına, %60'ının nüfus cüzdanına yönelik açıklama getirememesi; hukuki haklarının yanı sıra sahip oldukları vatandaşlık hakları konusunda da yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadıklarını göstermektedir. Araştırmaya alınan çocukların %43,3'ü yaşama hakkını duymadıklarını ifade etmiştir. Ayrıca araştırma bulguları çocukların %46,6'sı çocuğun her türlü ihmal, istismar ve sömürüye karşı korunmasını sağlayan korunma ve barınma haklarına yönelik her hangi bir bilgisinin olmadığını göstermektedir. Çocukların %46,6'sı çocukların yaşaması ve gelişmesi için neler yapılması gerektiği konusunda fikir beyan etmemiştir. Bu bulgu çocukların kendi haklarından habersiz olduklarını veya katılım için düşüncelerini ifade etmek konusunda yeterli düzeyde istekli olmadıklarını gösterebilir.

Akengin (2008),'in çalışmasının amacı ise çocukların hakları konusundaki farkındalıklarında etkili olan değişkenlerin belirlenmesi ve yeni vatandaşlık eğitiminin etkinliği açısından gelecekte uygulanacak program için veri sağlamaktır. Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni içeren bu karşılaştırmalı çalışma sonucunda; çocukların genel olarak haklarından haberdar olmadıkları görülmüştür. Kuzey Kıbrıslıların Türkiye'de yaşayan insanlara kıyasla ÇHS'nin uygulanabilirliği konusunda daha iyimser oldukları ve Türkiye'deki çocukların daha fazla adaletsizlik yaşadığına inandıkları görülmüştür.

Gültekin vd. (2016), alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeydeki okullardan 4. sınıf öğrencisi toplam 91 çocukla gerçekleştirdiği çalışmada; çocukların çocuk kavramına ilişkin algıları, çocuk haklarının içeriğine ilişkin algıları, çocuk haklarına ilişkin yaşanan sorunlar ve çocuk haklarına ilişkin yaşanan sorunlara çözüm önerileri

başlıkları altında ele alınmıştır. Çıkan sonuçlar çocukların haklarını bilme düzeyleriyle sosyo ekonomik düzey arasında ilişkiye dair önemli karşılaştırmalar sunmaktadır.

Uçuş (2013), hazırlanmış olduğu çocuk hakları eğitim programına yönelik çocukların görüşlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirdiği araştırma sonucunda, çocukların programdan sonra çocuk haklarına yönelik farkındalık kazandıkları sonucuna ulaşmıştır. Uçuş (2016) diğer bir çalışmasında, metaforlar aracılığıyla çocukların, çocuk haklarına ilişkin algılarını belirlemeye çalışmıştır. 874 öğrenciden gönüllülük esasına göre metaforlar toplanmış, içerik analizi yöntemiyle veriler analiz edilmiştir. 94 çeşit, 496 metafor analiz edilmiş, sonuçlar 9 kategoride sunulmuş ve yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda çocukların, çocuk hakları konusunda farkındalığa sahip olduğu ancak derinlemesine bir bilgi birikimine sahip olmadığı çıkarımı yapılırken, çocukların haklar konusunda öğretmen ve ebeveynlerin davranışlarından ve önyargılardan etkilendiği görülmüştür.

Torun ve Duran (2014), çalışmalarında oyunla desteklenmiş çocuk hakları öğretiminin, öğrencilerin akademik başarılarına, öğrenilenlerin kalıcılığına ve çocuk haklarına ilişkin tutumlarına etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmada ulaşılan bulgulara göre de ebeveynlerin bir kısmı konuşarak/anlatarak bir kısmı ise oyun ile anlatarak çocuk haklarını öğretmeye çalıştıklarını ve bunları da daha sıklıkla konuşarak anlatma yolunu seçerek yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Konuya ilişkin olarak yapılan çalışmalar genel olarak bu paralelde olmakla beraber çocuk hakları ile ilgili araştırmaların daha çok ilkökul ve ileri düzeydeki yaş gruplarını özellikle de ebeveynler ile öğretmenleri kapsadığı görülmektedir.

4.5. Aile Danışmanlığı ve Çocuk hakları

Aile danışmanlığı; aile üyelerine verilen bireysel ve grup uygulamalarını içeren destek ve danışmanlık hizmetlerinin anlatımıdır (Aktaş, 2015). Aile danışmanı ise aile değerlendirme, danışmanlık uygulamalarını planlama ve müdahale süreçlerini yönetme ile mesleki gelişim faaliyetlerini yürütmeye ilişkin bilgi ve becerilere sahip nitelikli kişidir. Aile danışmanlığı içerik olarak evlilik danışmanlığı, evlilik öncesi danışmanlık, boşanma süreci danışmanlığı ve ebeveyn danışmanlığını kapsamaktadır.

Ülkemizde özellikle 2000'li yıllardan başlayarak toplumsal yapının değişimi, teknolojinin yaygınlık kazanması paralelinde aile yapısında da değişim yaşanmaya

başlanmış, ailelerin gelişimsel ve önleyici desteklere ihtiyaçları da giderek artmıştır (Nazlı, 2018). Bu doğrultuda ailenin sağlıklı ve mutlu olması ve yaşanan sorunların çözümü için aile danışmanlarına duyulan ihtiyaç da giderek artmıştır. Çocuklar ise aile kavramı içinde önemli bir yerde durmakta ve aileyi aile yapan temel figürler olarak yer almaktadır. Ailede çocuklara ilişkin hakların bilinmesi bu konudaki farkındalık sağlıklı bir aile yapısında göstergesidir. Ailede çocuklarla kurulan olumlu iletişimin, çocuklara ve haklarına saygı, çocukların ailenin birer bireyleri olarak görülerek aile fonksiyonları içinde pozitif varlıkları sağlıklı aile yapılarına işaret ederken aynı zamanda sağlıklı bir toplumunda anlatımı olmaktadır. Aile danışmanlığı sürecinde ailenin analiz edilerek sorunların çözülmesinde çocuklarla olan ilişkinin niteliğinin sorgulanması da ayrı bir yerde durmaktadır. Ailelerin çocuk hakları konusundaki eğitimi ve farkındalık düzeyleri, özellikle aile içi şiddet, ihmal ve istismardan çocukların korunmalarında da önleyici rol oynamaktadır (Akyüz, 2010:12-13). Bu nedenle Aile danışmanlarının çocuğun yüksek yararı anlayışı doğrultusunda öne alacakları bir çocuk hakları anlayışının yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Aile danışmanları aile çözümlerinde hem ebeveynlerle ve çocuklarla çalışırken çocuk hakları konusundaki farkındalığı dikkate alarak aileyi analiz edip çocuklarla kurulacak aile içi iletişimde de danışmanlarına bu haklar doğrultusunda rehberlik edebilmelidir.

5. YÖNTEM

5.1. Araştırmanın Problemi

Çocuk hakları, çocukları korumak, bağımsız ve sorumlu yetişkin yaşamına hazırlamak amacıyla çocuklara hukuk kuralları tarafından tanınan yetkililerdir. Aile, çocuk haklarının gerçekleştirilmesinde ve uygun gelişiminin en önemli ve en temel unsurudur. Çocukların haklarını algılayışları; ebeveynlerin duyarlılığı ve katılımı, çocuklara verdiği destekle ilgilidir. Ancak, ebeveynleri duyarlı ve ilgili olan çocuklar elverişli koşullar sağlandığında kendi kaderini tayin etme konusunda farkındalığa sahip olurlar.

Anne babaların, çocuk haklarını bilmeleri ve bu haklara karşı tutumları çocuklarına kendi haklarını öğretmeleri bakımından oldukça önemlidir. Çocuğa haklarının öğretilmesinde aileye büyük sorumluluk düşmektedir. Aile çocuğa haklarını öğretmeli ve çocuğun bu haklarını sindirebilmesini sağlamalıdır (Kızılırmak ve Ersoy, 2015). Çocukları zararlılardan korumaya odaklanma, sağlıklı, sorumlu yetişkinlere dönüşebilmeleri için “geçmişte kendi kendini kurtaramayanları kurtarmak” hedeflenmiştir. Çocukların toplumdaki statüsü korunması gereken ve özel ihtiyaçları olan bir birey olarak tanımlanmasından sonra bu hedefe yönelik hukuki gelişmeler yaşanmıştır (Mourgeon, 1995). Bu çalışmada da, erken çocukluk dönemlerindeki çocukların (6 yaş) kendi haklarını farkına varmalarında birinci derecede etkili olan anne ve babaların, çocuklarının haklarına yönelik tutumlarını anlamak ve bu tutumları hangi değişkenlerin etkilediğini araştırmak ve ailenin çocuklarını çocuk haklarını öğretmede çocuğa destek sağlama rolünün incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu doğrultuda çalışmanın temel sorusu, anne ve babaların çocuklarının haklarının farkına varmaları konusundaki tutum ve davranışlarının neler olduğudur? Bu soru doğrultusunda araştırmanın alt sorular ise şunlardır:

- Ebeveynlerin gözünde çocuklar hangi haklara sahiptir?

- Çocuklar hangi haklarını biliyor?
- Çocuklara sahip olduğu haklar nasıl öğretilir?
- Ebeveynlerin Çocuklara hakları öğretirken yaşadığı temel sorunlar nelerdir?
- Çocuklar haklarını daha iyi nasıl öğrenebilirler?

5.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Modern anlayışa göre çocuklar toplumun bağımsız, aktif ve yetkin katılımcıları olarak görülmektedir. Çocuklara yönelik ebeveynlik yöntemleri ve tutumları, refahlarını ve çok yönlü gelişimlerini sağlar. Öte yandan, ebeveyn eğitimi desteklemek de önemlidir. Çocukluk dönemi de hassas gelişimsel birtakım görevlerin gerçekleştirilmesi gereken bir dönemdir. Bu dönemde, çocuğa hakları öğretilmeli, çocuk haklarına göre çocuğa davranılmalıdır.

Bu çalışmada, erken çocukluk olarak nitelenen 0-6 yaş dönemindeki çocukların kendi haklarının farkına varmalarında birinci derecede etkili olan anne ve babaların, çocuklarının haklarına yönelik tutumlarının neler olduğunun ve bu tutumları hangi değişkenlerin etkilediğinin araştırılması amaçlanmıştır.

5.3. Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri

Bu çalışmada yöntem olarak nitel veri analizi yapılmıştır. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan Fenomenoloji (phenomenology/olgu bilim) deseni kullanılarak tasarlanmıştır. Fenomenoloji deseni, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için fenomenoloji (olgu bilim) uygun bir araştırma zemini oluşturur” (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Olaylar ya da değişkenler arasındaki ilişkiye dayalı fikirleri yansıtan soruların ya da hipotezlerin, soyut kavramlar yerine ölçülebilir, gözlenebilir değişkenler kullanılarak formüle edilmesi gerekmektedir. (Büyüköztürk, 2018) “Fenomenoloji araştırmalarında veri analizi, yaşantılar ve anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu amaçla yapılan içerik analizinde verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması teması vardır. Sonuçlar betimsel bir

anlatımla ile sunulur ve sık sık doğrudan alıntılara yer verilir. Bunun yanında ortaya çıkan temalar ve örüntüler çerçevesinde elde edilen bulgular açıklanır ve yorumlanır” (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Çalışmada 20 anneden toplanan veriler betimsel bir anlatımla, ebeveynlerin verdiği yanıtlardan alıntılar yapılarak, tema desenleri oluşturulmuştur.

5.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma, İstanbul Esenyurt ilçesinde okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 3-6 yaş grubu çocukların anneleri ile karşılıklı konuşarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, gönüllülük esasına dayalı 20 anne ile gerçekleştirilmiştir. Okul öncesi eğitim kurumu çalışmaya dahil edilmemiştir.

5.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma; İstanbul İli Esenyurt ilçesinde bulunan 20 çocuğun annesini kapsamaktadır. Ebeveyn çocuk hakları tutumlarının bazı değişkenlere göre farklılık gösterebileceği varsayılmıştır. Çocuk haklarına yönelik ebeveyn tutumları ailede baskın kültürel model; ailede çocuk haklarına saygı duyulması ve saygı gösterilmesi kısıtlamalara tabidir.

5.6. Araştırmanın Veri Toplama Aracı

Mansur (2016) görüşme aracını, bir konu hakkında bilgi toplamak ve bu bilgileri veya verileri kaynağından toplamak için kullanılan bir teknik olarak tanımlar.

Araştırma soruları hazırlanırken, Çocuk gelişimi ve Eğitimi Alan mezunu bireylerin görüşleri alınmıştır. Bu çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda bazı sorular standartlaştırılmış, bazı sorular da açık uçlu olarak hazırlanmış olmaktadır. Bu görüşme türünde derinlemesine bilgi edinmek mümkündür. Ayrıca bu formda, araştırmacının konuyla ilgili önceden hazırlanmış olduğu konu başlıkları veya sorularla görüşmeyi gerçekleştirmesi mümkündür. Görüşme sırasında soruların sıralaması ve soruların soruluş biçiminde değişikliklerin yapılması mümkün olduğu gibi görüşme konusu bağlamında araştırmacı tarafından soru eklenebilir veya çıkarılabilir

(Türnükli, 2000: 547). Bu çalışmada katılımcılardan istenilen bilgiler görüşme soru listesi aracılığı ile edinilmiştir.

6. BULGULAR

Ebeveynlere yarı yapılandırılmış sorular sorularak görüşleri alınmadan önce, demografik faktörlerin belirlenmesi için, sorular sorulmuştur. Sorulara verilen cevaplar Tablo 1’de verilmiştir.

6.1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Tablo 1: Katılımcılara Ait Demografik Dağılım

		n	%
Cinsiyet	Kadın	20	100,0
	Erkek	0	0,0
Eğitim Düzeyi	İlkokul	4	20,0
	Ortaokul	5	25,0
	Lise	4	20,0
	Üniversite	5	25,0
	Yüksek	2	10,0
	Lisans/Doktora	0	0,0
	Total	20	100,0
Çalışma Durumu	Evet	11	55,0
	Hayır	9	45,0
	Total	20	100,0
Meslek	Doktor	1	5,0
	Ev Hanımı	9	45,0
	İşletmeci	1	5,0
	Muhasebe	1	5,0
	Mühendis	1	5,0
	Öğretmen	3	15,0
	Serbest Meslek	1	5,0
	Tekstil	2	10,0
	Diğer	0	0,0

Tablo 1: Katılımcılara Ait Demografik Dağılımın Devamı

	Temizlik Elemanı	1	5,0
	Total	20	100,0
Gelir	Düşük (1000-2000 TL)	5	25,0
	Orta (2100-5000 TL)	9	45,0
	Yüksek (5100 TL ve üzeri)	6	30,0
	Total	20	100,0
Medeni Durum	Evli	17	85,0
	Boşanmış	3	15,0
	Total	20	100,0

Katılımcıların tamamı kadındır. Yaşları dağılımı incelendiğinde; 22 ila 45 arasında değişen yaşların ortalaması 33,5'tir. Eğitim düzeyine göre dağılım incelendiğinde; ilkokul mezunları oranı %20, ortaokul mezunları oranı %25, lise mezunları oranı %20 olup üniversite mezunları oranı %25, yüksek lisans/doktora mezunu oranı %10'dur. Katılımcıların %55'i çalışırken %45'i çalışmamaktadır. Mesleklere göre dağılımı incelendiğinde; ev hanımı olanların oranı %45, öğretmenlerin oranı %15, tekstil işinde çalışanların oranı %10 olup, doktor, işletmeci, muhasebeci, mühendis, serbest meslek sahibi ve temizlik elemanı olanların oranı %5'erdir. Gelir gruplarına göre dağılım incelendiğinde; düşük gelir düzeyine sahip kişilerin oranı %25, orta düzey gelir düzeyine sahip kişilerin oranı %45, yüksek gelire sahip olanların oranı %30'dur. Katılımcıların %85'i evli iken boşanmış olanların oranı %15'tir.

Çalışmada, yarı yapılandırılmış sorulara verilen cevapların analizi aşağıda verilmiştir.

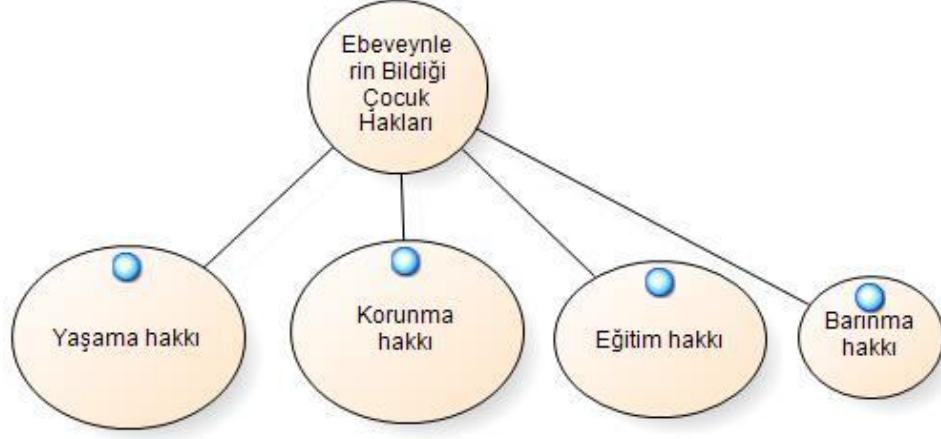
6.2. Ebeveynlerin Bildiği Çocuk Hakları

Ebeveynlere, "Sizce çocukların ne tür hakları vardır?" sorusu yöneltilmiştir. 20 katılımcının verdiği cevaplar aşağıda verilmiştir.

Tablo 2: Ebeveynlerin “Sizce Çocukların Ne Tür Hakları Vardır?” Sorusuna Verdiği Cevaplar

K1	Korunma hakkı, yaşama hakkı, oyun oynama hakkı.
K2	Eğitim hakkı, kendini ifade edebilme hakkı ve yaşama hakkı.
K3	Barınma hakkı, cinsel istismara karşı korunma hakkı.
K4	Eğitim hakkı, korunma hakkı, yaşama hakkı, kendini özgürce ifade edebilme hakkı, istismara karşı korunma hakkı.
K5	Yaşama hakkı, beslenme hakkı, barınma hakkı.
K6	Eğitim hakkı, yaşama hakkı, zararlı yayınlara karşı korunma hakkı, şiddete karşı korunma hakkı.
K7	Korunma Hakkı, beslenme hakkı, dünyaya gelme hakkı.
K8	Eğitim hakkı, korunma hakkı, barınma hakkı.
K9	Eğitim Hakkı ve özgürlük hakkı.
K10	Beslenme hakkı, istismara karşı korunma hakkı, eğitim hakkı.
K11	Sağlıklı yaşama hakkı, bilgi edinme hakkı, eğitim hakkı, barınma hakkı.
K12	Çok bir bilgim yok ama yaşama hakkı var bence.
K13	Bir bilgim yok bu konuda.
K14	Eğitim hakkı, dünyaya gelme hakkı, gelişme hakkı, oyun oynama hakkı.
K15	Cinsel istismardan korunma hakkı, düşünce özgürlüğü.
K16	Korunma Hakkı, Eğitim Hakkı .
K17	Bilmiyorum ama ailenin sevgi göstermesi hakkı olabilir.
K18	Yaşama hakkı, gelişme hakkı, bedenini koruma hakkı, beslenme ve barınma hakkı.
K19	Yaşama hakkı, güvende olma hakkı, cinsel istismara karşı korunma hakkı, oyun oymama hakkı, sevilme hakkı.
K20	Bir bilgim yok bu konuda.

Ebeveynlerin verdiği cevaplara göre, çocuk hakları ile ilgi, bilgi düzeylerinin iyi olduğu gözlemlenmiştir. Ebeveynlerin en fazla bildiği çocuk hakları; sırasıyla yaşama, korunma eğitim ve barınma haklarıdır. Ebeveynlerin bildiği çocuk hakları ile ilgili tema deseni aşağıda verilmiştir.

Şekil 1: Ebeveynlerin Bildiği Çocuk Hakları Tema Deseni

Ebeveynlerin en fazla bildiği çocuk hakları; sırasıyla yaşama, korunma, eğitim ve barınma haklarıdır. Buna göre ebeveynlerin çocuk hakları ile ilgili bilgi düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir.

6.3. Ebeveynin Çocuk Haklarını Öğretmede Model Olma Durumu

Ebeveynlere, “Çocuklarınıza haklarını bilme ve uygulama konusunda nasıl model oluyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. 20 katılımcının verdiği cevaplar aşağıda verilmiştir.

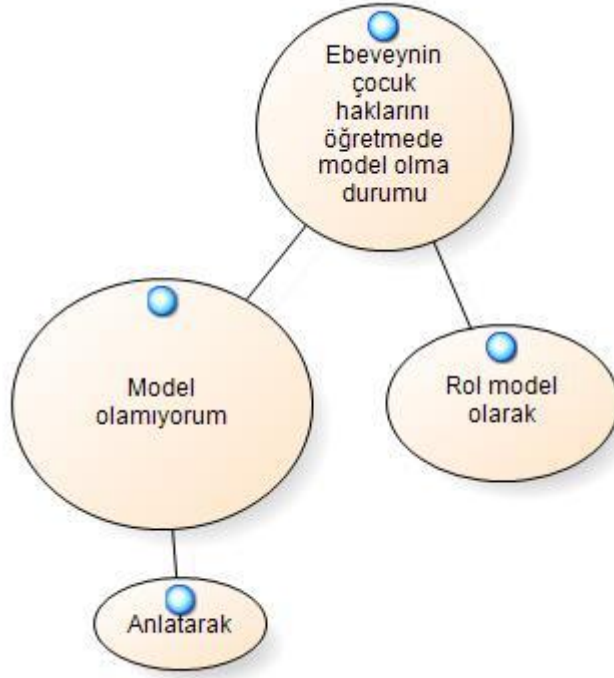
Tablo 3: Ebeveynlerin “Çocuklarınıza Haklarını Bilme ve Uygulama Konusunda Nasıl Model Oluyorsunuz?” Sorusuna Verdiği Cevaplar

K1	Kendi haklarımı bile savunamadığım için model olamıyorum.
K2	Yaşam tarzımla kendi haklarımı savunarak, kendimi ona ifade ederek ve çevresinde örnekler vererek rol model oluyorum.
K3	Maalesef bu konuda model olmuyorum.
K4	Kendi haklarımı savunarak ve bunu çocuklarıma göstererek rol model oluyorum.
K5	Rol model olmuyorum.
K6	Kendi haklarımı savunarak ve bu hakları çocuğuma vurgu yaparak ona rol model olduğumu düşünüyorum.
K7	Rol model olduğumu düşünmüyorum.
K8	Çocuğum küçük olduğu için çok anladığını düşünmüyorum ama mümkün mertebe gerek davranışlarımla gerek ona öğreterek model olduğumu düşünüyorum.

Tablo 3: Ebeveynlerin “Çocuklarınıza Haklarını Bilme ve Uygulama Konusunda Nasıl Model Oluyorsunuz?” Sorusuna Verdiği Cevapların Devamı

K9	Rol model olduğumu düşünmüyorum. Ama nasıl haklarını kullanmaları gerektiğini anlatıyorum.
K10	Çok model olduğumu düşünmüyorum ama elimden geldiğince bu senin en doğal hakkın diye hakları konusunda çocuğumu bilinçlendirmeye çalışıyorum.
K11	Kendi haklarımı savunurum ve bunu çocuğuma göstererek ona örnek olurum.
K12	Bu konuda çocuklarıma model olduğumu düşünmüyorum. Çünkü kendi haklarımı bile net olarak bilmiyorum.
K13	Model olmuyorum.
K14	Model olamasam bile haklarını nasıl kullanacağı hakkında çocuğumu bilgilendirmeye çalışıyorum.
K15	Haklarını uygulama konusun da ben iyi bir model olduğumu düşünmüyorum.
K16	İlk önce kendi haklarımdan bahsedip bunlar benim haklarım daha sonrada çocuğumun haklarından bahsederek kendimi model olarak gösteriyorum.
K17	Hayır, model olmuyorum.
K18	Dediğim gibi beni çok anlamadığı için çok fazla rol model olamıyorum.
K19	İyi bir model olduğumu düşünüyorum. Küçüklüğümde beri haklarımı hep savunmuşumdur. Bunu da çocuğuma aşıyorum.
K20	Model olmuyorum.

Ebeveynlerin bir kısmı rol model olamadıklarını, bir kısmı rol model olamadıklarını ancak anlatarak öğretmeye çalıştıklarını, bir kısmı ise rol model olduklarını söylemişlerdir. Ebeveynlerin model olma ile ilgili tema deseni aşağıda verilmiştir.

Şekil 2: Ebeveynlerin Çocuk Haklarını Öğretmede Model Olma Durumunun Tema Deseni

Ebeveynlerin çocuk haklarını çocuklarına öğretirken, model olmadıklarını belirtmişlerdir. Model olmadığını söyleyen bir kısım ebeveyn, çocuklarına anlatarak, çocuk haklarını öğretmeye çalıştıklarını söylemişlerdir. Ebeveynlerin bir kısmı rol model olmaya çalıştıklarını ve olduklarını ifade etmişlerdir.

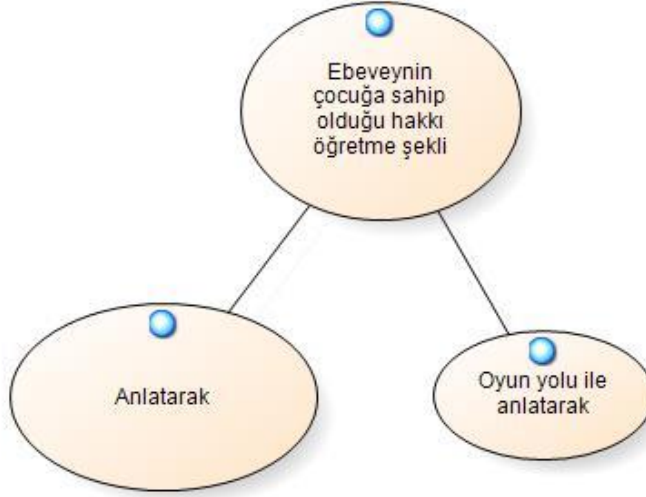
6.4. Ebeveynin Çocuğa Sahip Olduğu Hakkı Öğretme Şekli

Ebeveynlere, “Çocuklarınıza sahip olduğu haklar nasıl öğretilir?” sorusu yöneltilmiştir. 20 katılımcının verdiği cevaplar aşağıda verilmiştir.

Tablo 4: Ebeveynlerin “Çocuklarınıza Sahip Olduğu Haklar Nasıl Öğretilebilir?” Sorusuna Verdiği Cevaplar

K1	Konuşarak, anlatarak.
K2	Konuşarak.
K3	Konuşarak .
K4	Bol bol konuşuyorum, anlatıyorum.
K5	Bilmiyorum.
K6	Konuşarak, bu konuda videolar izleterek.
K7	Konuşarak.
K8	Anlatarak, bu konuda bol bol hikâye anlatıyorum.
K9	Konuşarak, örnek vererek..
K10	Konuşarak ve bazen oyun yoluyla gösteriyorum.
K11	Anlatarak.
K12	Konuşarak.
K13	Anlatarak.
K14	Konuşarak, Haklarını açıklayıp anlatarak.
K15	Konuşarak.
K16	Konuşarak.
K17	Eğer kendim bilseydim konuşarak onlara da haklarını öğretirdim.
K18	Konuşarak daha doğrusu oyun yoluyla başka türlü anlamıyor.
K19	Konuşarak.
K20	Anlatarak.

Ebeveynlerin bir kısmı konuşarak/anlatarak bir kısmı ise oyun ile anlatarak çocuk haklarını öğretmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Ebeveynlerin çocuğa sahip olduğu hakkı öğretme şekli ile ilgili tema deseni aşağıda verilmiştir.

Şekil 3: Ebeveynin Çocuğa Sahip Olduğu Hakkı Öğretme Şekli Tema Deseni

Ebeveynlerin, çoğunluğunun çocuklarına haklarını öğretmek için anlatım yöntemini seçtikleri görülmektedir. Ardından oyun oynayarak haklarını anlatmaya çalışan ebeveynler gelmektedir.

6.5. Çocuk Hakları ile İlgili Ebeveynin Konuşma Düzeyi

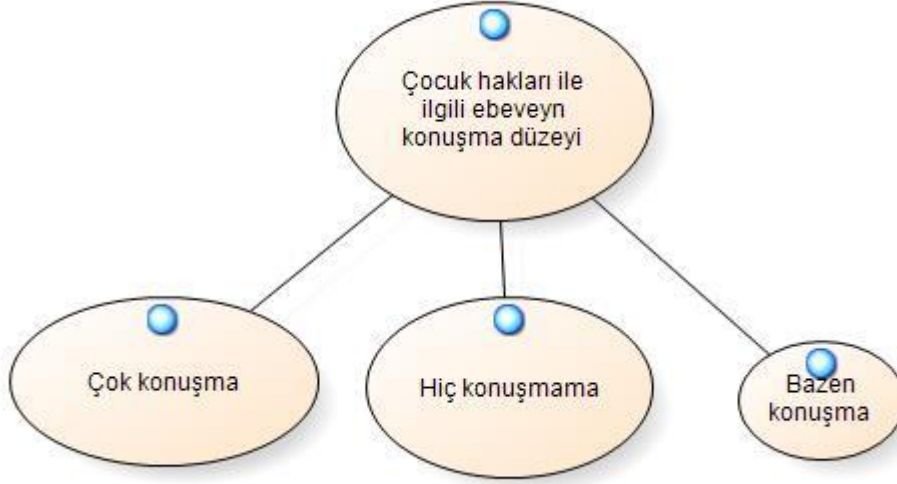
Ebeveynlere, “Çocuklarınızla hakları ile ilgili konuşuyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. 20 katılımcının verdiği cevaplar aşağıda verilmiştir.

Tablo 5: Ebeveynlerin “Çocuklarınızla Hakları İle İlgili Konuşuyormusunuz?”

Sorusuna Verdiği Cevaplar

K1	Maalesef çocuğumla haklarını daha önce hiç konuşmadım.
K2	Evet, konuşuyorum bilhassa da beden dokunulmazlığı ile alakalı devamlı sınırlılıklarından bahsediyorum.
K3	Çocuğum küçük olduğu için konuşmadım ama biraz daha büyüyünce konuşacağım.
K4	Evet, konuşuyorum bilhassa da kendini özgürce ifade edebilmeleri için onları yüreklendiriyorum.
K5	Hayır, hiç konuşmadım.
K6	Anlatarak, sebep sonuç ilişkisi kurdurarak yani eğer biri böyle davranırsa sana böyle yapmalısın bu senin en doğal hakkın diye telkinlerde bulunarak.
K7	Hayır, hiç konuşmadım.
K8	Evet, bilhassa da bedeninin ona ait olduğu ve istemeden kimsenin dokunamayacağını her gün ona anlatıyorum.
K9	Evet devamlı konuşurum.
K10	Evet devamlı çocuğumla hakları konusunda konuşurum.
K11	Evet, her fırsatta konuşurum.
K12	Hayır, daha önce çocuklarımla hiç hakları hakkında konuşmadım.
K13	Hayır, hiç konuşmadım.
K14	Evet, çocuğumla bol bol hakları konusunda konuşurum.
K15	Evet, En çok da cinsel istismara karşı haklarını anlatmaya ama yaşları küçük olduğu için anlamaları çok mümkün olmuyor maalesef.
K16	Evet konuşuyorum, eğitim hakkı olsun korunma hakkı olsun bunlar senin en temel hakların diyorum. Tabi bu konuda ayda yılda bir konuşuyorum öyle her gün konuşmuyorum.
K17	Hiç konuşmadım.
K18	Ara ara konuşuyorum biraz daha büyüyünce bu konunun daha da üstünde durmak istiyorum.
K19	Fazla konuşmasam bile zaman zaman haklarla alakalı günlük yaşantımızda geçtiği zaman bilgi veriyorum çocuğuma.
K20	Hayır, hiç konuşmadım.

Ebeveynlerin bir kısmı bazen, bir kısmı çok konuştuklarını, bir kısmı ise hiç konuşmadıklarını ifade etmişlerdir. Çocuk hakları ile ilgili ebeveynin konuşma düzeyi ile ilgili tema deseni aşağıda verilmiştir.

Şekil 4: Çocuk Hakları İle İlgili Ebeveynin Konuşma Düzeyi Şekli Tema Deseni

Ebeveynlerin çoğunluğu çocuklarını çocuk hakları konusunda bilgilendirdiklerini belirtirken, ikinci sırada çocukları ile haklar konusunda hiç konuşmadığını belirten ebeveynler yer almaktadır. Ebeveynler arasında bazen bu konuyu konuşanlar ise son sırada yer almaktadır.

6.6. Ebeveynlerine Göre Çocuklarının Bildiği Çocuk Hakları

Ebeveynlere, “Sizce çocuklarınız hangi haklarınızı biliyordur?” sorusu yöneltilmiştir. 20 katılımcının verdiği cevaplar aşağıda verilmiştir.

Tablo 6: Ebeveynlerin “Sizce Çocuklarınız Hangi Haklarınızı Biliyordur?”

Sorusuna Verdiği Cevaplar

K1	Oyun oynama hakkı.
K2	Kendini ifade edebilme ve yaşama hakkı.
K3	Hayır bilmiyor.
K4	Eğitim hakkı, korunma hakkı, yaşama hakkı, kendini özgürce ifade edebilme hakkı, istismara karşı korunma hakkı.
K5	Hayır bilmiyor.
K6	Hepsini biliyor ben hepsini çocuğuma konuşarak anlatıyorum.
K7	Bence hakları olup olmadığını bilmiyorlar.
K8	Daha küçük olduğu için hakkın ne demek olduğunu bilemiyor.
K9	Eğitim hakkı olduğunu 2 çocuğumda biliyor bence.
K10	Haklarını bildiğini düşünmüyorum.
K11	Evet biliyor. Bütün haklarını bilmese bile ara ara çocuğumun söylediklerini dinlemediğim zaman kendimi ifade etme hakkımı elimden alıyorsun anne diyor.
K12	Bence bilmiyor ve kullanamıyorlar.
K13	Bilmiyorlar ve haklarını kullanmıyorlar
K14	Oyun oynama hakkını biliyor ve kullanıyor.
K15	İkizlerimin haklarını bildiklerini düşünmüyorum.
K16	Hiçbir hakkını bilmiyor ve kullanamıyor.
K17	Hiçbir hakkını bilmiyor ve kullanamıyor. Çünkü ben öğretmedim.
K18	Hiçbir hakkını bilmiyor ve kullanamıyor.
K19	Oyun oynama, sevilme ve korunma hakkını biliyor.
K20	Bilmiyorlar ve haklarını kullanmıyorlar.

Ebeveynlerin verdiği cevaplara göre, çocuklarının bildiği çocuk hakları, eğitim hakkını biliyorlar, kendisini ifade edebilme haklarını biliyorlar ve oyun oynama haklarını biliyorlar. Bir kısım ebeveyn ise çocuklarının haklarını bilmediklerini ifade etmişlerdir. Ebeveynlere göre, çocuklarının bildiği çocuk hakları ile ilgili oluşturulan tema deseni aşağıda verilmiştir.

Şekil 5: Ebeveynlerine Göre Çocuklarının Bildiği Çocuk Hakları Tema Deseni

Ebeveynlere göre çocukların çoğunluğu çocuk haklarını bilmemektedir. Ardından çocukların yalnızca eğitim hakkı ve kendini ifade etme hakkını bildiğini belirten ebeveynler gelmektedir. Son sırada ise çocukların oyun oynama hakları olduğunu bildiğini düşünen ebeveynler yer almaktadır.

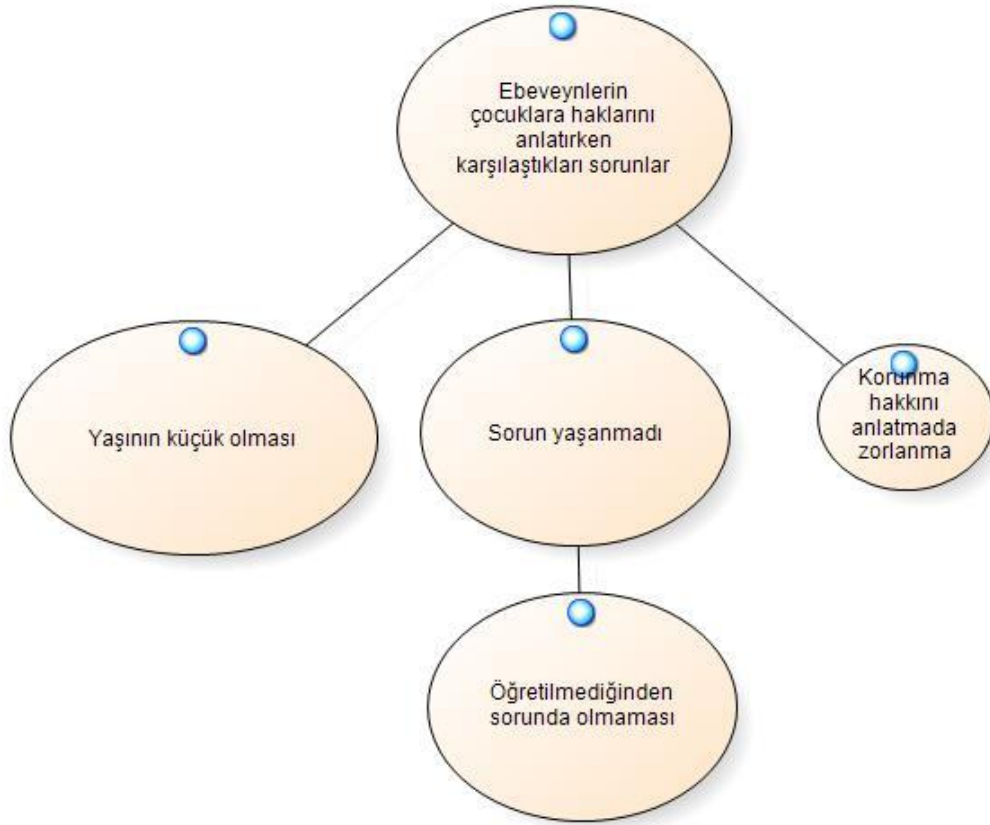
6.7. Ebeveynler Çocuklarına Haklarını Anlatırken Karşılaştıkları Sorunlar

Ebeveynlere, “Çocuklarınıza haklarını öğretirken yaşadığınız temel sorunlar nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. 20 katılımcının verdiği cevaplar aşağıda verilmiştir.

Tablo 7: Ebeveynlerin “Çocuklarınıza Haklarını Öğretirken Yaşadığınız Temel Sorunlar Nelerdir?” Sorusuna Verdiği Cevaplar

K1	Öğretmediğim için sorun yaşamıyoruz.
K2	Çocuklarımın yaşları küçük olduğu için beni anlama noktasında sıkıntı yaşıyorlar. Ama biraz daha büyürlerse beni daha rahat anlayacaklarını düşünüyorum.
K3	Daha önce hiç haklarını öğretmedim bu yüzden sorunda yaşamadım.
K4	Ben çok sorun yaşamadım hemen hemen her gün onlarla zaten bu konuları konuşarak kafalarında yer edindiğini düşünüyorum.
K5	Öğretmediğim için bir sıkıntı yaşamadım haliyle.
K6	Küçük olduğu için anlatırken ve soyut kavramlar olduğu için biraz zorlanıyorum. Ama eminim ki biraz daha büyüyünce daha rahat anlayacaktır.
K7	Haklarını öğretmediğim için bir sıkıntı yaşamadım.
K8	Yaşı küçük olduğu için ben anlatsamda tam net anlamıyor bunun haricinde sıkıntı yaşamadım.
K9	Öğretirken sorun yaşamadım. Gayet beni rahatlıkla anladıklarını düşünüyorum.
K10	Küçük olduğu için biraz zorlanıyorum. Ama yine de pes etmeden devam ediyorum.
K11	Herhangi bir sorun yaşamadım.
K12	Öğretmediğim için sıkıntı yaşamadım.
K13	Hiçbir sorun yaşamadım.
K14	5 yaş olduğu için haklarını öğretirken biraz zorlanıyorum. Büyüdükçe beni daha iyi anlayacağını düşünüyorum.
K15	Dediğim gibi çocuklarıma mahremiyet eğitimi vermeye çalışsam da yaşı küçük olduğu için anlamıyorlar.
K16	Sorunla karşılaşmadım sadece istismar konusunda özel bölgelerini anlatırken biraz zorlandım.
K17	Öğretmediğim için sorun da yaşamadım.
K18	Haklarını anlayamama bence bu durumda en temel sorun.
K19	Sadece cinsel istismarı anlatırken biraz zorlandım.
K20	Hiçbir sorun yaşamadım.

Ebeveynlerin verdiği cevaplara göre, ebeveynlerin ocuk haklarını çocuklarına anlatırken karşılaştıkları sorunlar; korunma hakkını anlatmada zorlandıklarını, yaşının küçük olmasından dolayı sorun yaşadıklarını, bir kısım katılımcı sorun yaşamadıklarını, bir kısım ise, haklarını ğretmediklerinden sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Ebeveynlere göre, Ebeveynler çocuklarına haklarını anlatırken karşılaştıkları sorunlar ile ilgili oluşturulan tema deseni aşağıda verilmiştir.

şekil 6: Ebeveynler ocuklarına Haklarını Anlatırken Karşılaştıkları Sorunların Tema Deseni

Ebeveynlerin ocuk haklarını çocuklarına anlatırken karşılaştıkları sorunlar sıralamasında ilk sırada çocukların yaşlarının küçük olması nedeniyle haklar konusunda bilgilendirme yapılamaması bu nedenle de sorun yaşanması gelmektedir. Ancak ocuklara korunma hakkının anlatılmasında bazı sorunlar yaşandığı belirtilen başlıca sorunlar arasındadır.

6.8. Ebeveynlerin Çocuklarının Eğitim ve Bilgi Edinme Haklarını Önemseme Düzeyi

Ebeveynlere, “Çocuklarınızın eğitim ve bilgi edinme haklarını ne kadar önemsiyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. 20 katılımcının verdiği cevaplar aşağıda verilmiştir.

Tablo 8: Ebeveynlerin “Çocuklarınızın Eğitim ve Bilgi Edinme Haklarını Ne Kadar Önemsiyorsunuz?” Sorusuna Verdiği Cevaplar

K1	Çok önemsiyoruz elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz.
K2	Önemsiyorum bu yüzden ilk çocuğumu anaokuluna gönderdim.
K3	Önemsiyorum 4 yaşında hemen çocuğumu kreşe vericem ki bilgilensin.
K4	Bana göre en önemli eğitim ve bilgi edinme hakları bu yüzden bu hakları çok önemsiyorum.
K5	Çok önemsiyorum.
K6	Bence dünyadaki en önemli haklar olduğunu düşünüyorum.
K7	Önemsemeye çalışıyorum elimden geldiğince.
K8	Bir eğitimci olarak en üzerinde durduğum hak.
K9	Çok önemsiyorum. Ev hanımı olmama rağmen derslerini yakından takip ederim.
K10	Çok önemsiyorum. Bence dünyanın her tarafında cins, ırk ne olursa olsun her çocuğun eğitim ve bilgi edinme hakkı olmalıdır.
K11	Önemsiyorum bence her çocuk için en önemli haklar arasında.
K12	Önemsiyorum 3 çocuğumu da okula gönderdim.
K13	Çok önemsiyorum.
K14	Önemsiyorum. Hatta çocuğum iyi eğitim alsın diye anaokulu aidatını karşılamak için çalışıp, didiniyorum.
K15	Önemsiyorum.
K16	Önemsiyorum.
K17	Önemsiyorum.
K18	Çok önemsiyorum.
K19	Çok önemsiyorum. En önemli haklar bence.
K20	Çok önemsiyorum.

Ebeveynlerin verdiği cevaplara göre, ebeveynlerin çocuklarının eğitim ve bilgi edinme haklarını önemseme düzeyinin çok iyi olduğu gözlemlenmiştir. Ebeveynlerin çocuklarının eğitim ve bilgi edinme haklarını önemseme düzeyi ile ilgili oluşturulan tema deseni aşağıda verilmiştir.

şekil 7: Ebeveynlerin ocuklarının Eğitim ve Bilgi Edinme Haklarını nemseme Düzeyi Tema Deseni

Ebeveynlerin çocuklarının eğitim ve bilgi edinme haklarına yüksek düzeyde önem verdikleri belirlenmiştir.

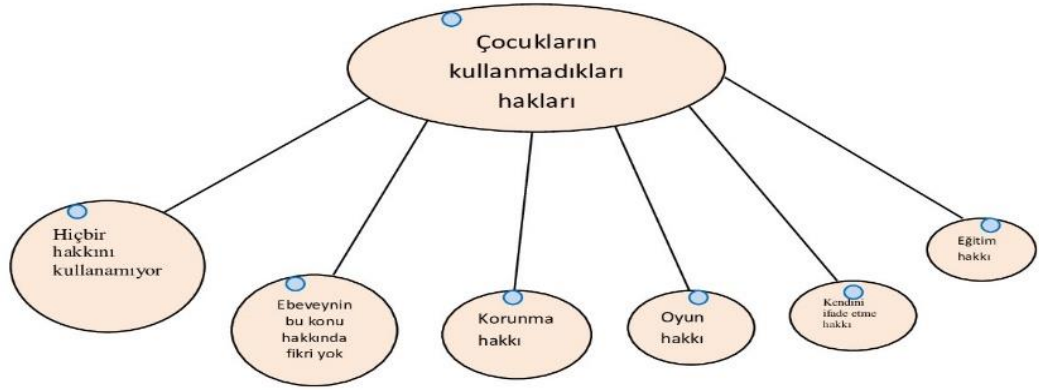
6.9. Çocukların Kullanmadıkları Hakları

Ebeveynlere, “ocuklarınızın kullanmadığı hakkı varsa bunlar neler ve niçin kullanmıyor?” sorusu yöneltilmiştir. 20 katılımcının verdiği cevaplar aşağıda verilmiştir.

Tablo 9: Ebeveynlerin “Çocuklarınızın Kullanmadığı Hakkı Varsa Bunlar Neler ve Niçin Kullanmıyor?” Sorusuna Verdiği Cevaplar

K1	Kendini rahatça ifade etme hakkı yok bence devamlı susturuluyor çocuklarımız. Gerek bizler gerekse öğretmenler tarafından ben bu hakkını kullanamadığını düşünüyorum
K2	Çocuklarımızı dışarda özgürce oynatamıyoruz dolayısıyla oyun oynama hakkını kullanamıyor.
K3	Kendini istismara karşı fiziksel ve psikolojik şiddete karşı koruyamıyorlar.
K4	Hiçbir hakkını bilmediği için kullanamıyor.
K5	Bence çocuklar genel olarak istismara karşı korunamıyor ve bunun bir hak olduğunu bilmiyor.
K6	
K7	Korunma hakkını kullanamıyor.
K8	Özgürlük hakkını kullanamıyor. Çünkü özgürce konuşamıyor, özgürce dışarı çıkıp oynayamıyor. Bu yüzden kullanamadığını düşünüyorum.
K9	Bence var olan bütün haklarını kullanamıyor.
K10	Bence sağlıklı yaşama hakkını çok kullanamıyorlar. Ayrıca özgürce oynayıp kendini ifade edemiyorlar. Çünkü çocuklarımızı dinlemeyip onları her fırsatta susturan ebeveynler haline geldik.
K11	Bence hiçbir hakkını kullanamıyorlar.
K12	Bilmiyorum.
K13	Mesela dışarda tek başına oyun oynayamıyor. Bu hakkını bilmesine rağmen bunu kullanamadığını düşünüyorum.
K14	Örneğin eğitim hakkını kullanmada sıkıntı yaşıyorum. Çünkü maddi imkânlarım ikizlerimi anaokuluna göndermeye uygun değil. Bu yüzden eğitim ve bilgi edinme haklarını kullanamıyorlar.
K15	Korunma hakkı bilhassa da istismara karşı olan hakkını kullanamıyor.
K17	Hiçbir hakkını bilmediği için kullanamıyor. Çünkü daha çok küçük anlamıyor beni.
K19	Bilmiyorum.
K20	

Ebeveynlerin verdiği cevaplara göre, çocuklarının kullanmadıkları hakları; korunma hakkı, oyun hakkı, kendini ifade hakkı, eğitim hakkı ve hiçbir hakkını kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. Ebeveynlerin, çocuklarının kullanmadıkları hakları ile ilgili oluşturulan tema deseni aşağıda verilmiştir.

Şekil 8: Ebeveynlerine Göre Çocuklarının Kullanmadıkları Hakları Tema Deseni

Ebeveynlerin verdiği cevaplar sıralandığında, ilk sırada ebeveynlerin bazı hakları bilmedikleri ve bu nedenle bir yorum yapamadıkları tespit edilmiştir. İkinci sırada korunma hakkı ardından oyun hakkı ve kendini ifade hakkı ile eğitim hakkının çocukların kullanılmadığı ebeveynler tarafından belirtilmiştir. Eğitim düzeyi yüksek ebeveynleri olan çocukların ise çocuk haklarını okuldan ve dış çevredense aile içinde daha çok kullandıkları ise dikkat çeken bir sonuçtur.

6.10. Çocukların Haklarını Daha İyi Öğrenmede Ebeveyn Önerileri

Ebeveynlere, “Çocuklarımızın haklarını daha iyi öğrenebilmeleri için önerileriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. 20 katılımcının verdiği cevaplar aşağıda verilmiştir.

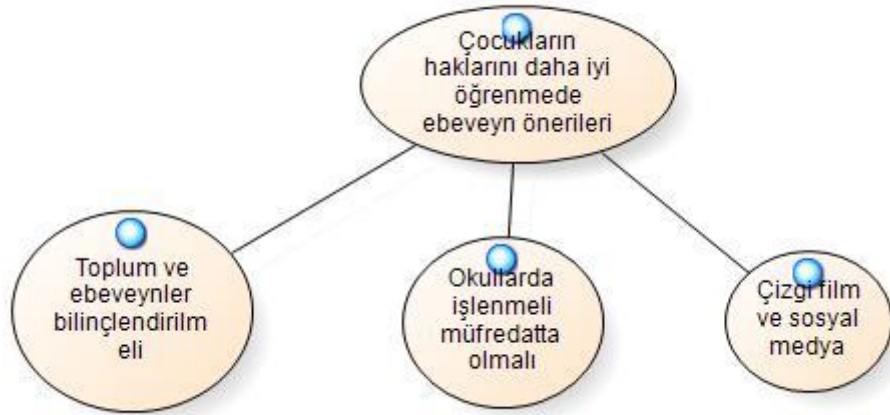
Tablo 10: Ebeveynlerin “Çocuklarınızın Haklarını Daha İyi Öğrenebilmeleri İçin Önerileriniz Nelerdir?” Sorusuna Verdiği Cevaplar

K1	Herhangi bir önerim yok.
K2	Çocuk hakları ile alakalı gerek çizgi filmlerde gerek sosyal medyada daha çok üzerinde durulmalı.
K3	Önerim yok.
K4	Evet var. Bence çocuk hakları müfredata anaokulunda itibaren girmeli ve bunu planlarda geniş yer verilmeli.
K5	Bence toplum bu konuda aydınlatılmalı.
K6	Bence devlet bu konunun üzerinde daha fazla durarak çocuk haklarını tüm ülkenin anlayıp uygulayabileceği bir sistem haline dönüştürmeli.
K7	Aslında ilk önce bence yani çocuklardan önce biz haklarımızı öğrenelim ki onlara da öğretebilelim.
K8	Çocuk hakları konusunda afişler düzenlenmeli, okul kitaplarında bunun üzerinde bol bol durulmalı.
K9	İlk Önce anne ve baba bu konuda bilinçlendirilmeli ki çocuklarına faydalı olabilsinler.
K10	Çocuk haklarından televizyon ve sosyal medyada daha fazla bahsetmeleri gerekiyor.
K11	İnsanlar daha doğrusu ebeveynler bu konuda bilinçlendirilmeli ki çocuklarına haklarını öğretme konusunda bilinçli olsunlar.
K12	Önerim yok.
K13	Önerim yok.
K14	Bence anaokullarında öğretmenler çocuk hakları konusunun üzerinde detaylıca durmalıdır. Çünkü bizden sonra çocuğun en çok dinlediği ve model aldığı kişi öğretmenidir.
K15	Bence devletin bu işe bir el atması gerekiyor. Gerekirse evler tek tek gezilip aileler ve çocuklar bu konu hakkında eğitilmeli.
K16	Bilinçli çocuklar yani haklarını bilen çocuklar yetiştirmek için ilk önce anne babaların bu konuda eğitim almaları gerektiğini düşünüyorum.
K17	Önerim yok.

Tablo 10: Ebeveynlerin “Çocuklarınızın Haklarını Daha İyi Öğrenebilmeleri İçin Önerileriniz Nelerdir?” Sorusuna Verdiği Cevapların Devamı

K18	Çocuk hakları konusunda bol bol çizgi film ya da animasyon yapmalılar ki çocuklar eğlenerek öğrensin haklarını.
K19	Anaokulunda ve televizyonlarda bol bol üzerinde durulursa daha akılda kalıcı ve öğretici olur.
K20	Önerim yok.

Ebeveynlerin verdiği cevaplara göre, çocukların haklarını daha iyi öğrenmede ebeveyn önerileri; çizgi film ve sosyal medya kullanılarak, okullarda müfredata alınmasını ve toplumun ve ebeveynlerin bilinçlendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Çocukların haklarını daha iyi öğrenmede ebeveyn önerileri ile ilgili oluşturulan tema deseni aşağıda verilmiştir.

Şekil 9: Çocukların Haklarını Daha İyi Öğrenmede Ebeveyn Önerileri Tema Deseni

Ebeveynlerinin çoğu toplumun ve ebeveynlerin bilinçlendirilmesi gerektiğini, çocuk haklarının okullarda müfredatta olması gerektiğini çok az bir kısım ise çizgi film ve sosyal medyadan yararlanmak istediklerini ifade etmişlerdir.

7. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda; ebeveynlerin genel olarak bildiği çocuk hakları; yaşama, korunma ve eğitim hakkı iken, en az bildikleri hak ise barınma hakkı olduğu belirlenmiştir. Bu durumda ebeveynlerin çocuk hakları eğitimlerinin almalarının gerekli olduğu görülmüştür.

Elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin bir kısmı çocuklarına rol model olmadıklarını, bir kısmı ise çocuk haklarını çocuklarına anlatarak öğretmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Ebeveynlerin çocuklarına çocuk haklarını anlatmalarının çocukların bilinçlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ebeveynlerin anlatım yöntemleri olarak küçük yaş grubunda oyunu seçmeleri ayrıca önemlidir.

Ebeveynlerin, çocuklarına haklarını anlatırken karşılaştıkları en önemli sorunun çocukların yaşlarının küçük olmasıdır. Ayrıca ebeveynlerin çoğu çocuklarına korunma hakkını anlatmada zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda ebeveynlerin erken çocukluk dönemi özelliklerini bilmesinin hakların anlatımında yöntem ve teknik geliştirmelerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ebeveynler çocuk haklarını çocuklarına öğretim önerilerinde, çizgi film ve sosyal medya kullanımının efektif olması gerektiğini, çocuk haklarının okullarda müfredata alınması, toplumun ve ebeveynlerin bilinçlendirilmesine dönük etkinliklerin daha sık yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Araştırma sonucunda ortaya çıkan en önemli bulgu çocukların kullanmadığı hakları olduğu konusundaki veridir. Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuklar için fırsat sağlamak adına kilit bir rol oynayacak bir sözleşmedir. Ateş (2015) çalışmasında bu duruma vurgu yapmıştır. Çocuk Hakları sözleşmesinin iyi bilinmesi ve topluma aktarılması ile çocukların durumunda yeni olanaklar sağlanabilir. Hakları daha ciddiye almak konusunda insan haklarının dili olan uluslararası belgeler ve anlaşmalar en önemli ölçütlerdir. Sözleşmeyi bilme durumunun cinsiyet, yaş, medeni durum, çalışma durumu, eğitim durumu ve gelir durumu gibi değişkenlere göre değiştiği ve aralarında

anlamli iliskilerin olduğunu saptamıştır. Özellikle okul ortamında öğretmenlerin Çocuk Hakları Sözleşmesini okudukları, bildikleri ancak uygulamada (birçok alanda) sözleşmeye uymadıkları tespit edilmiştir.

Bu araştırma, ebeveynlerin çocuk haklarına yönelik tutum ve davranışlarının, bu hakların farkındalığında etkili olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Fidan ve Özyayın (2019) da belirttiği gibi çocuk haklarının ebeveynler tarafından korunmasının, taviz verilmemesi gereken, önemli ve gerekli bir olgu olarak algılanması gerekmektedir.

Ebeveynlerin, çocuk sahibi olmaya karar vermeleri sonucunda çocuk gelişimi, çocuk hakları, aile çocuk iletişimi vb. konularda bilgi düzeylerini artırmaları çocuğun sağlıklı gelişimi için önemli görölmektedir.

Yaşamın temeli olan erken çocukluk dönemde çocuk hakları eğitime erken başlanması çocuklarda farkındalık ve bilinç oluşturabilir. Erken çocukluk eğitiminin verildiği kurumlarda, çocuklara ve ebeveynlere çocuk hakları eğitimi planlanmasının yapılmasının toplumun bilinç düzeyinin artmasına katkı sağlayacağı öngörülebilir.

Ailelere ve çocuklara, çocuk hakları öğretiminde okul programları, kültürel programlar, çizgi film, sinema, oyun vb. etkinlikler düzenlenerek bilgilendirmeler yapılabilir.

Aile Danışmanlığı hizmeti veren danışmanların ise “çocuk hakları” konusunda bilgi sahibi olmaları durumunda danışmanlarına rehberlik ederek, ebeveynlerin ve çocukların haklarını öğrenmelerinde ve uygulamada katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

Merkezi, yerel kurumlar ve ilgili sosyal destek kurumları çocuk hakları alanında çalışmalar yapmalıdır. Bu çalışmaların yapılması ebeveyn ve çocuk refahının düzenlenmesine ve dolayısıyla toplumun refah düzeyine de katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

KAYNAKÇA

- Akengin, H.** (2008). "Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Toplumunda Çocukların Çocuk Hakları Algıları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma." *Eğitim*, cilt. 129, 2, 2008, s. 224+. *Gale Academic Onefile*, Erişim tarihi 1 Ocak 2020.
- Aktaş, A. M.** (2015). *Ben ve Ailem*. Konya: Atlas Akademi.
- Aktürk, S.** (2006). *Avrupa Birliği sürecinde Türkiye’de çocuk hakları ve güvenliği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akyüz, E.** (2010). *Çocuk haklarının önemi, konusu, kaynakları ve hukuk sistemindeki yeri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Akyüz, E.** (2012). *Çocuk Hukuku*. 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Akyüz, E.** (2013). *Çocuk hukuku*. Ankara: Pegem Akademi.
- Andorno, R.** (2013). Human Dignity and Human Rights, Handbook of Global Bioethics pp 45-57, <https://link.springer.com/referencework/10.1007/978-94-007-2512-6>.
- Ateş, A.** (2015). *Yönetimsel Açıdan Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk Hakları Konusunda Bilgi Sahibi Olmalarının Etkililiği Üzerine Bir Çalışma*, Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü: Gaziantep.
- Ben-Arieh ve Fronese**,(2011). <https://doi.org/10.1177%2F0907568211398159>
Erişim tarihi.02.03.2020.
- Demir, E. Bağdaş, Ç.K.** (2017).*Çocuk Gelinlerin Gözüyle Çocuk Hakları, Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi (Crc) 2017 Düzce, Tam Metin Kitabı*, Ankara: Eğiten Kitap.
- Barobirlik**,(2019).http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf. Erişim Tarihi:05.03.2020.
- Baysan- Kobat, İ.** (2009). *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuk Hakları Işığında Çocuk Suçluluğu ve Nedenleri*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale Üniversitesi.
- Büyüköztürk, Ş.** (2018). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (24. baskı). Ankara: Pegem.
- Cherney, I. N. Perry**, ‘Children’s attitudes toward their rights: An international perspective’. In *Monitoring children’s rights.*, ed. E. Verhellen (Dordrecht, The Netherlands: Martinus Nijhoff, 1996) 241.

- Casas F. González M. Carrasco X. L.** (2018). Children's Rights And Their Subjective Well-Being From A Multinational Perspective, Special Issue: Learner Agency At The Confluence Between Rights-Based Approaches And Well-Being, Volume 53, Issue 3 september 2018, Pages 336-350, <https://doi.org/10.1111/ejed.12294>.
- Daya M.D. M.P. Badali M. D. Ruck** (2005), The Relationship Between Maternal Attitudes and Young People's Attitudes Toward Children's Rights, Journal of Adolescence volume 29, Issue 2, April 2006, Pages 193-207 <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2005.05.002>.
- Deldal, Y.B.** (2018). <https://www.medikalakademi.com.tr/cocuk-gelisimi-ve-psikolojisi-cocuklarin-gelisimini-etkileyen-faktorler/erisim-tarihi.15.01.2020>.
- Denver**, (1993). Center for Teaching International Relations Publications, U of Denver, 1993: 6-7.
- Diken, İ.** (2014). Erken çocukluk Eğitimi. 3. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Dillard, C.** (2010). "Ebeveyn Adayları ve Çocuk Hakları Sözleşmesi." American University International Law Review 25, no. 3: 485-529.
- Dinç, B.** (2015). Okulöncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocukların Ebeveynlerinin Çocuk Hakları Eğitimi Konusundaki Görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - Journal of Qualitative Research in Education*, 3(1), 7-25.
- Donnelly, J.** (1982). Human Rights and Human Dignity: An Analytic Critique of Non-Western Conceptions of Human Rights, American Political Science Review Volume 76 Issue 2 June 1982, pp. 303-316. <https://doi.org/10.1017/S0003055400187015>.
- Durualp, E. Kadan, G.** (2017). Çocukların Gözüyle Çocuk Hakları, Sosyal Bilimler Dergisi Çankırı Karatekin Üniversitesi, Cilt. 8 Sayı 2, s.29-54.
- Durlanık, H.K.** (2019). *Orta Çocukluk Döneminde Algılanan Ebeveyn Tutumları, Aile Aidiyeti ve Empatik Eğilimler Arasındaki İlişkiler ve Bunların Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı Aile Danışmanlığı Bilim (Yüksek Lisans Tezi) Çanakkale Ocak, 2019.
- Erbay, E.** (2013). Çocuk hakları. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Erk, A. B.** (2015). <http://www.milliyet.com.tr/pembenar/uzm-gelisim-psikologu-ayse-basak-erk/cocuk-psikolojisi-nedir-1993210>.
Erişim tarihi.15.02.2020.
- Ersoy, A. F.** (2012). Vatandaşlık Eğitiminde İhmal Edilen Bir Alan: Evde ve Okulda Çocuk Haklarının Eğitimi, *International Online Journal of Educational Sciences*, 2012, 4(2), 359-376.

- Ersoy, A. F.** (2008). Children Rights in the Curriculum of Primary Education in Turkey. *Paper Presented at the Association for Childhood Education International (ACEI) World Conference 2008*. Moscow, Russia.
- Fazlıoğlu, Z.** (2007), Çocuk Hakları Sözleşmesinde Yer Alan “Çocuk Hakları” Konusunda Öğretmenlerin ve Yöneticilerin Bilinç Düzeyleri, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Fidan, N.K. ve Özyayın, A.** (2019). Ebeveynlerin Çocuk Haklarına İlişkin Metaforik Algıları. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9 (2) , 361-378.
- Gemici.H.B.** (2014). Çocuklarda aydınlatılmış onamda güncel yaklaşımlar. *Journal of Clinical and Experimental Investigations 2014*, All rights reserved.
- Ghirotto, L. ve Mazzoni,V.**(2013). Being Part, Being Involved: The Adult’s Role And Child Participation in An Early Childhood Learning Context, *International Journal of Early Years Education*, **Vol. 21**, No. 4, 300–308, 2013.
- Gültekin, M. Bayır, Ö.G. Balbağ, N.L.** (2016). *Haklarımız Var: Çocukların Gözünden Çocuk Hakları*, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Issn: 1308–9196 Yıl: 8 Sayı: 24 Aralık 2016, 971-1005.
- HumanRightsResourceCenter (HRRC).** (1999), <http://www.hrusa.org>
- Kağıtçıbaşı, Ç.** (1990) İnsan aile kültür. Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Karcı,Y.** (2016) *İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Çocuk Hakları Konusunda Farkındalık Düzeylerini Belirleyen Faktörler*, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi) ,2016.
- Kaya, S.Ö.** (2011).*Öğretmen Adaylarının Çocuk Hakları İle İlgili Görüşleri*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi) Afyonkarahisar.
- Kaymak Özmen, Öcal T. Özmen, İ.A.** (2014). Çocuk Hakları Eğitiminin İlkokul Öğrencilerinin Çocuk Hakları Kullanımına ve Bilgi Düzeylerine Etkisi, *Dergi Eğitimi 3-13 Uluslararası İlköğretim, İlköğretim ve Okulöncesi Eğitim Dergisi Cilt 42, 2014 - Sayı 2* <https://doi.org/10.1080/03004279.2012.662520>
- Kılıçgün,M.Y. Oktay, A.** (2011). Çocuk Haklarına Yönelik Ebeveyn Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Standardizasyonu. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31
- Kızılırmak, K ve Ersoy, Ö .** (2015). İlkokul Birinci Sınıfa Devam Eden Çocukların Annelerinin Çocuk Haklarına Yönelik Tutumlarının İncelenmesi (Ankara Örnekleme). *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*,1(2), 523-541.

- Kurt, G.** (2012). Yataklı Sağlık Kuruluşlarında Çocuk İle İlgili Sağlık Hizmetlerinin Çocuk Hakları Sözleşmesine Uygunluğunun Ve Sağlık Profesyonellerinin Çocuk Hakları Konusundaki Farkındalık Ve Tutumlarının Değerlendirilmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi, Tıp Fakültesi.
- Kükürtçü, S. K.** (2011). *5-6 Yas Çocuklarının Ailelerinin Ve Öğretmenlerinin Kullandıkları Disiplin Yöntemlerinin Çocuk Hakları İle İlişkisinin İncelenmesi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi) Ankara.
- Lansdown, G.** (2005). The Evolving Capacities of the Child, <https://ideas.repec.org/p/ucf/innins/innins05-18.html>
- Melton, G.B.** (1982). Teaching children about their rights. S. Henning (Ed.). The rights of children: legal and psychological perspective (p. 161-185). Springfield, Illinois: Charles C. Thomas Publishers.
- Moroğlu, N.** (2003). Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuk Hakları. N.Moroğlu (Der.), Türkiye’de ve Dünyada Çocuk Hakları (s.29-38). İstanbul: ALKEV
- Morine, S.L.** (2000). *Children's And Parents' Attitudes Towards Children's Rights And Perceptions Of Family Relationships*, A thesis submitted in conformity with the requirements for the degree of Master of Arts Department of Human Development and Applied Psychology Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto.
- Mourgeon, J.** (1995). İnsan hakları (A.Türker ve A.Ekmekçi Çev.). İstanbul: Yeni Yüzyıl Kitaplığı İletişim Yayınları.
- Nazlı, S.** (2018). Aile Danışmanlığı Uygulamaları. 2. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Open** (2019) <<https://www.open.edu/openlearncreate/mod/book/>
- Osler** (1994) BM Çocuk Hakları Sözleşmesi: Öğretmen Eğitimi İçin Bazı Çıkarımlar, Eğitimsel İnceleme, 46: 2, 141-150.
- Öz, L.** (2013). *Çocuk Hakları Bağlamında Çocuklarda Eğitim Hakkı*, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi). Mersin, Ekim 2013.
- Peterson-Badali, M. Morine, S. L. Ruck, M. D. And Slonim, N.** (2004). Predictors Of maternal And Early Adoles Cent attitudes to Ward Children’s nurturan Ceand Self Determination Rights, *Journal Of Early Adolescence*, 24 (2), 159-179.
- Pupavac, V.** (2001). Sınır Tanımayan Misanropi: Uluslararası Çocuk Hakları Rejimi. *Afetler*, 25 (2), 95-112. DOI: 10.1111 / 1467-7717,00164
- Rai, R. K.** (2014). History of Child Rights and Child Labour. Retrieved From https://www.femindia.net/uploads/1/0/2/1/10215849/history_of_child_rights_and_child_labour-1.pdf. Erişim tarihi.09.05.2020.

- Rawls, J.** (1973) *A Theory of Justice*. Oxford University Press, Oxford.
- Roche, J.** (1999). Children: Rights, *Participation and Citizenship*. *Childhood*, 6(4), 475–4
- Ruck, M. D., H. R. Tenenbaum And I. A. Willenberg,** (2011). ‘South African Mixed-Race Child Dren’s And Mothers’ Judgments And Reasoning About Children’s Nurturance And Selfdetermination Rights’, *Journal Of Social Development* 20(3) (2011): 517–535.
- Sağlam, M. Aral, N.** (2016) Tarihsel Süreç İçerisinde Çocuk ve Çocukluk Kavramları, *Çocuk ve Medeniyet Dergisi* 2016/2.
- Sensen, O.** (2011). Human Dignity İn Historical Perspective: The Contemporary And Traditional Paradigms, *European Journal Of Political Theory*, Volume: 10 Issue: 1, Page(S): 71-91. January 1, 2011.
- Smith, R.** (1991). Child care: Welfare, protection or rights? *Journal of Social Welfare and Family Law* 13(6):469-481 · November 1991.
- Şanlı, D. ve Öztürk, C.** (2015). Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Tutumlar Üzerine Kültürün Etkisi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi (DEUHFED)* 2015,8 (4),240-246.
- Şenol, F.B. , Akyol, T.** (2017).Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Çocuk Haklarına Yönelik Farkındalıklarını Geliştirmeye Yönelik Bir Uygulama Örneği, (Pilot Çalışma). Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi (Crc) 2017 Düzce, Tam Metin Kitabı, Eğiten Kitap, Ankara, 2017, ss. 299-312.
- Taşkın, A.** (2019) *Çocuk Hakları Konusunda Ebeveyn Tutumları İle Ortaokul Öğrencilerinin Farkındalık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi) Giresun 2019.
- Tekeli, Ş.** (2018). *Çocukluk Dönemi Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Yetişkinlik Dönemindeki Aleksitimi Ve Empatik Eğilim İle İlişkisi*, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, 2018.
- Tepav,** (2010). <https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/1646>. Erişim tarihi.12.10.2020
- Tereseviciene, M. & Jonyniene, Z.** (2001). Students’ Perceptions of Their Rights in Lithuania. *School Psychology International*, 22(2), 152–173. <https://doi.org/10.1177/0143034301222003>.
- Torun, F. ve Duran, H.** (2014). Çocuk Hakları Öğretiminde Oyun Yönteminin Başarıya, Kalıcılığa Ve Tutuma Etkisi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , (16) , 418-448.
- Turner B.S.** (1993). Outline of a Theory of Human Rights, *Sosyology*, Volume: 27 issue: 3, page(s): 489-512.
- Türnüklü, A.** (2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 6(4), 543-559.

- Uçuş, Ş.** (2016). Çocukların Çocuk Haklarına İlişkin Algıları ve Metaforlarını Keşfetmek, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD) Cilt 17, Sayı 3, Aralık 2016, Sayfa 811-833.
- Unicef,**(2019)<<https://www.unicef.org/child-rights-convention>>Alındığı tarih:08.08.2019.
- Washington, F.** (2010). 5-6 Yaş Grubu Çocuklarına Uygulanan Aile Katımlı Çocuk Hakları Eğitimi Programının Etkililiğinin İncelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Wolfe, J. B.**(1998). The Relation Between Teen Mothers' And Children's Understanding Of Rights, A Thesis Submitted In Conformity With The Requirements For The Degree Of Master Of Arts Department Of Human Development And Applied Psychology Ontario Institute For Studies In Education Of The University Of Toronto.
- Yavuzer, H.** (1999). Ana-baba ve çocuk. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H.,** (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınevi, 6. Baskı, Ankara.
- Yurtsever, M.** (2009). Ebeveyn Çocuk Hakları Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi Ve Anne Babaların Çocuk Haklarına Yönelik Tutumlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı Doktora Tezi İstanbul,

EKLER

Etik Kurul Onayı

Anket Soruları

Özgeçmiş

Evrak Tarih ve Sayısı: 19/07/2019-4370

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 96354944-044-437019/07/2019
Konu : Etik Onayı Hk.

Sayın Betül ERGÜN

Enstitümüz Y1816.010004 numaralı Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı Aile Danışmanlığı Tezli Yüksek Lisans programı öğrencilerinden Betül ERGÜN'ün "ÇOCUĞUN ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE TEMELHAK VE ÖZGÜRLÜKLERİNİN GERÇEKLEŞTİRİLMESİNDE EBEVEYN TUTUMLARININ İNCELENMESİ" adlı tez çalışması gereği "Bilgilendirilmiş Onam Formu", "Yarı Yapılandırılmış Açık Uçlu Sorular" ve "Demografik Bilgi Formu" ile ilgili anketi 12.07.2019 tarih ve 2019/10 İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyon Kararı ile etik olarak uygun olduğuna karar verilmiştir. Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Zeynep Çiğdem KAYACAN
Müdür

Adres:Beşyol Mah. İnönü Cad. No:38 Sefaköy , 34295 Küçükçekmece /
Telefon:444 1 428
Elektronik Ağ:http://www.aydin.edu.tr/

İSTANBUL

Bilgi için: Tuğba SÜNNETCİ

Unvanı: Enstitü Sekreteri

Evrakı Doğrulamak İçin : <https://evrakdogrula.aydin.edu.tr/enVision.Dogrula/BelgeDogrulama.aspx?V=BELM3BF30>

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME SORULARI

Bu araştırmada İstanbul İli Esenyurt ilçesinde bulunan 20 çocuğun ebeveynlerine aşağıdaki yarı yapılandırılmış sorular sorulup analiz edilecektir.

1. Sizce çocukların ne tür hakları vardır?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2. Çocuklarınız hangi haklarını biliyor ve bunları kullanabiliyor mu?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. Çocuklarınızın eğitim ve bilgi edinme haklarını ne kadar önemsiyorsunuz?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4. Çocuklarınızın kullanmadığı hakları olduğunu düşünüyor musunuz?

.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....

5. Çocuklarınızın kullanmadığı hakkı varsa bunlar neler ve niçin kullanmıyor?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

6. Çocuklarınıza sahip olduğu haklar nasıl öğretilebilir?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

7. Çocuklarınızla hakları ile ilgili konuşuyor musunuz?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

8. Çocuklarınıza haklarını bilme ve uygulama konusunda nasıl model oluyorsunuz?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Betül Ergün

Doğum Tarihi: 02/08/1989

Doğum Yeri: Çanakkale

E –Posta: betulergun@stu.aydin.edu.tr

Bildiği Diller: Türkçe /İngilizce

DERECE	BÖLÜM	ÜNİVERSİTE	YIL
LİSANS	Kamu Yönetimi	Anadolu Üniversitesi	2013
LİSANS	Sosyoloji	Atatürk Üniversitesi	2017
YÜKSEK LİSANS	Aile Danışmanlığı	Aydın Üniversitesi	2020

Yüksek Lisans Tez Başlığı: Çocuğun Erken Çocukluk Döneminde Temel Hak Ve Özgürlüklerin Gerçekleştirilmesinde Ebeveyn Tutumlarının İncelenmesi.

GÖREV UNVANI	GÖREV YERİ	GÖREV YAPTIĞI YIL
Usta Öğretici	Özel Sultangazi Beyaz Zambak Anaokulu	2010-2017